

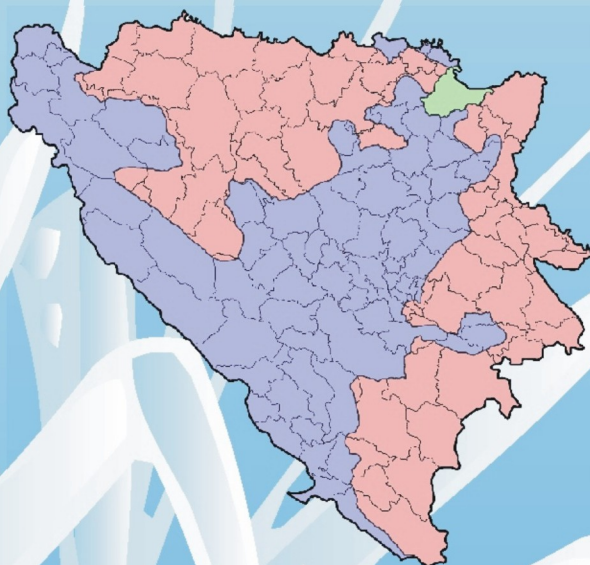
Konzorcij za ruralni razvoj

POLJOPRIVREDNI ZAVOD USK-a

OSNOVE STRATEGIJE RURALNOG RAZVOJA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Bihać, 2008.

OSNOVE STRATEGIJE RURALNOG RAZVOJA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Novembar 2008. godine

Naručilac

MINISTARSTVO
POLJOPRIVREDE, VODOPRIVREDE I ŠUMARSTVA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE

Prema:

Ugovoru o realizaciji stručnog projekta
„Izrada osnove strategije ruralnog razvoja“
br. 08-14-12/08-C

Tim za izradu:

mr. Smail Toromanović, voditelj projekta
dipl. ecc. Haris Komić, zamjenik voditelja projekta
mr. Ermina Grozdanić, stručni suradnik
mr. iur. Emina Pašić, stručni suradnik

prof. Hana Semanić, tehnička podrška
prof. Lorena Felić, tehnička podrška

SADRŽAJ

UVOD	7
Određenje pojmova.....	7
Sažetak	8
1. POLITIKA RURALNOG RAZVOJA	9
1.1. Politika ruralnog razvoja u EU i programi podrške tokom integracija u EU.....	9
1.1.1. Politika ruralnog razvoja u EU.....	9
1.1.2. Programi podrške tokom integracija u EU.....	10
1.2. Politika ruralnog razvoja u BiH.....	12
1.3. Pregled trenutnog stanja u sektoru ruralnog razvoja.....	13
1.4. Institucionalni okvir za ruralni razvoj u Federaciji BiH.....	15
2. STRUKTURA STRATEGIJE RURALNOG RAZVOJA F BiH	17
2.1. Definiranje ruralnog područja.....	17
2.1.1. EU standardi i prakse u definiranju ruralnih područja.....	17
2.1.2. Definicija ruralnog područja u BiH.....	18
2.2. Socio-ekonomska analiza.....	22
2.3. SWOT analiza.....	23
2.4. Vizija razvoja ruralnih područja.....	26
2.5. Razvojna strategija – pravci razvoja.....	27
2.5.1. Komparativne prednosti i strateške orijentacije.....	27
2.5.2. Razvojni ciljevi	27
2.5.3. Prioriteti i mjere za provedbu strateških ciljeva.....	31
2.6. Zakonska i institucionalna podrška.....	32
2.7. Harmonizacija strategije s drugim planskim dokumentima.....	33
2.8. Rizici i pretpostavke.....	35
2.9. Izrada načela za odabir, nadzor i ocjenu projekata.....	36

3. FAZE I KORACI U PROCESU IZRADE STRATEGIJE.....	38
3.1. Identifikacija ključnih aktera u procesu ruralnog razvoja u FBiH	38
3.2. Provođenje procesa strateškog planiranja.....	39
3.2.1. Uspostava tijela za izradu strategije.....	39
3.2.2. Organizacija i realizacija rada svih tijela.....	41
3.3. Izrada nacrtu strategije ruralnog razvoja F BiH.....	41
3.4. Usvajanje strategije ruralnog razvoja F BiH.....	41
4. PRINCIPI I METODOLOGIJA.....	44
4.1. Osnovne informacije.....	44
4.2. Principi i metodologija.....	44
5. TRAJANJE I VREMENSKI PLAN.....	49
ZAKLJUČAK.....	50
Pregled tablica	
Tabela br. 1: Prijedlog sadržaja strategije ruralnog razvoja.....	43
Tabela br. 2: Vremenski plan izrade Strategije ruralnog razvoja F BiH.....	49
Pregled slika	
Slika br. 1: Administrativna struktura BiH.....	13
Slika br. 2: Urbana – ruralna područja u F BiH (2005).....	20
Pregled shema	
Shema br. 1: IPA-RD prioritetne ose.....	11
Shema br. 2: Proces identifikacije strateških ciljeva.....	28
Shema br. 3: Plan implementacije strategije ruralnog razvoja.....	31
Shema br. 4: Formiranje tijela za izradu strategije.....	40
Shema br. 5: Metodologija izrade strategije ruralnog razvoja.....	42

Lista korištenih skraćenica

BiH - Bosna i Hercegovina

CAP - Common Agricultural Policy (Zajednički poljoprivredni plan - ZPP)

EPFRR - Evropski poljoprivredni fonda za ruralni razvoj

EU - Evropska unija

EU RED - European Union Regional Economic Development Project in BiH (Projekt Evropske unije za regionalni ekonomski razvoj)

EUROSTAT - The Statistical Office of the European Communities (statistički ured Evropske unije)

FBiH - Federacija Bosne i Hercegovine

IPA - Instrument for pre-accession assistance (Instrument za predpristupnu pomoć)

IT - Informacije i tehnologija

MTDS - Mid-term Development Strategy BiH (Srednjoročna strategija razvoja BiH)

NUTS - Nomenclature of Territorial Units for Statistics (Nomenklatura teritorijalnih jedinica za statističke potrebe)

NVO - Nevladina organizacija

NWR - North West Region (Sjeverozapadna regija)

OECD - Organization for Economic Cooperation and Development (Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj)

PACA - Participatory Appraisal of Competitive Advantage (Participatorna procjena konkurentskih prednosti)

PCM - Upravljanje projektnim ciklusom (Project Cycle Management)

PLOD Centre - Centar za promociju lokalnog razvoja

PRSP - Poverty Reduction Strategy Paper (Strategija smanjenja siromaštva)

RD - Rural development (ruralni razvoj)

RDA - Regional Development Agency (Regionalna razvojna agencija)

SAA - Stabilisation and Association Agreement (sporazum o stabilizaciji i pridruživanju)

SEP - Socio-ekonomski pregled

SESMARD - Support to establishment of Ministry of agricultural and rural development
(Podrška

za uspostavu državnog ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja)

SME - Small and Medium Enterprise (Mala i srednja preduzeća)

SWOT - Strengths (prednosti), Weaknesses (slabosti), Opportunities (prilike) i Threats
(prijetnje).

USK - Unsko-sanski kanton

ZPP - Zajednički poljoprivredni plan

UVOD

Određenje pojmova

Ruralni razvoj predstavlja stvaranje prihvatljivih uvjeta za život i rad, odnosno podizanje ukupnog kvaliteta života uz očuvanje prirodnog i kulturnog naslijeđa u ruralnim sredinama. Dakle, pod razvojem ruralnih područja podrazumijeva se njihov sveukupni privredni i društveni rast, uzimajući u obzir postojeću privrednu strukturu, prirodne resurse, tradiciju i očuvanje prirodnih vrijednosti.

Za označavanje područja koja ne pripadaju urbanim, osim "seoska" koristi se pojam "ruralna" područja. Stoga ćemo nadalje u ovom tekstu koristiti termin "ruralna područja" pri čemu podrazumijevamo iste teritorijalne cjeline, odgovarajućih prostornih, privrednih i društvenih karakteristika.

Shodno tome, koristit ćemo termine "razvoj ruralnih područja" čime podrazumijevamo značenje: sveobuhvatni društveni i privredni razvoj u ruralnim područjima.

Za uspješno planiranje i odvijanje ruralnog razvoja, potrebno je uvažiti tri temeljna koncepta, a to su:

- metodološki koncept: ruralni prostor i temeljna načela njegovog razvoja su jasno određeni,
- koncept učinkovitosti: faktori privrednog i društvenog razvoja u ruralnom području djelotvorno doprinose ukupnom privrednom rastu,
- koncept jednakosti: životni standard ruralnog stanovništva ne zaostaje za onim gradskog stanovništva.¹

Ključni akteri ruralnog razvoja su institucije vlasti koje su odgovorne za organizaciju života i djelovanja u udaljenim seoskim i drugim ruralnim sredinama, zatim poljoprivrednici, te mali i srednji poduzetnici koji čine glavninu ekonomskih snaga, te organizacije koje svojim djelovanjem utiču i doprinose poboljšanju kvaliteta života i rada u ovim područjima.

¹Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2005, *Istraživanje mogućnosti razvitka sela i seoskog prostora na području Zagrebačke županije, Program ruralnog razvitka 2006-2013*, Zagreb, Zagrebačka županija, str. 2

Sažetak - svrha i značaj dokumenta Osnove strategije ruralnog razvoja

Dokument „Osnove strategije ruralnog razvoja u Federaciji BiH“ predstavlja prvi korak i polaznu tačku u procesu izrade konačne strategije ruralnog razvoja F BiH za period 2009 – 2013 godine. Osnove strategije ruralnog razvoja daju pregled postojećeg stanja, zahtjeva koji stoje pred Bosnom i Hercegovinom u kontekstu evropskih integracija, te ključnih elemenata koje buduća strategija treba sadržavati. Dokument također opisuje principe rada i metodologiju koja će se tokom izrade strategije primjenjivati.

Osim toga ovaj dokument, za svrhu ima upoznavanje ključnih aktera o značaju ruralnog razvoja, njegovim ciljevima, glavnim karakteristikama, te o mogućnostima koje su od posebnog interesa za sve učesnike u ovom procesu.

S obzirom da je problematika ruralnog razvoja veoma opsežna, ovaj dokument daje smjernice suradnje nadležnih ministarstava, brojnih institucija i drugih lokalnih aktera te donatorskih agencija, uključenih u programe ruralnog razvoja. Osim tih direktnih uloga, postojanje strategije će olakšati usklađivanje planova ruralnog razvoja nižih instanci vlasti s kompatibilnim politikama i institucijama u zemlji, a sa sigurnošću može doprinijeti u ispunjavanju obaveza na ovom planu koje naša zemlja ima u procesu EU integracija.

Dakle, Osnove strategije ruralnog razvoja F BiH daju jasne smjernice na osnovu kojih će Strategija ruralnog razvoja F BiH biti ugrađena i povezana s drugim planskim dokumentima na državnom nivou, te koordinaciju koja će proizvesti neophodnu sinergiju projekata na horizontalnom nivou.

Jedna od glavnih karakteristika planiranja u oblasti ruralnog razvoja koja se primjenjuje u razvijenim zapadnim zemljama, a koja je i u ovom procesu primijenjena jeste **pristup «bottom up» ili pristup odozdo**, čime se omogućuje direktno učešće i izražavanje interesa nižih instanci vlasti i drugih lokalnih aktera koji učestvuju u ovom procesu.

1. POLITIKA RURALNOG RAZVOJA

1.1. Politika ruralnog razvoja u EU i programi podrške tokom integracija u EU

1.1.1. Politika ruralnog razvoja u EU

„S ruralnim područjima koja od 2007. obuhvaćaju više od 90% ukupnog teritorija, 27 zemalja članica i 56% stanovništva, jačanje politike ruralnog razvoja dobiva na važnosti i uvrštava se među razvojne prioritete EU-a.“² Razlike između pojedinih ruralnih regija su izuzetno velike, što pretpostavlja i veliki raspon izazova s kojima se susreću: od preustroja poljoprivrednog sektora, do rješavanja problema depopulacije ili zaštite okoliša. U većini ruralnih područja poljoprivredna djelatnost ima sve manju privrednu važnost, ali je prepoznat njezin značaj u pogledu upravljanja prirodnim bogatstvima i oblikovanja ruralnog krajolika.

Kroz politiku ruralnog razvoja poljoprivreda se dovodi u širi kontekst ukupnog ruralnog područja, a njena zadaća se širi na očuvanje ruralnog prostora u ekološkom smislu i povećanje njegove privredne vrijednosti, kako bi postao privlačan sadašnjim i novim stanovnicima. Uz to, politikom razvoja ruralnih područja promovira se njihova dobrobit i značaj, koji neupitno ovise i o "zdravom" i uspješnom poljoprivredno-prehrambenom sektoru.

Posljednjih godina se ZPP (Zajednička poljoprivredna politika EU – CAP) okrenula s podrške proizvodnji prema podršci dohotku proizvođača, kao i prema ostvarenju cilja održive poljoprivrede. Takav zaokret u politici od podrške poljoprivrednoj proizvodnji prema povećanju kvaliteta proizvoda i drugim izazovima tržišta, korištenju razvojnih mogućnosti dostupnih u okruženju, te očuvanju okoliša popraćen je i promjenama u politici ruralnog razvoja koja se u periodu 2007 – 2013 godine usmjerava na tri glavna cilja:

- Povećanje konkurentnosti poljoprivrede i šumarstva
- Pобољшanje agro okoliša

² Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja RH, *Strategija ruralnog razvoja 2008 – 2013*, Zagreb, 21. svibanj 2008. godine; dostupno 04.11.2008. godine na http://www.mps.hr/pdf/strategije/STRATEGIJA_RR_19-05-081.doc

- Pобољшanje kvaliteta života u ruralnim područjima i podrška diversifikaciji privrednih aktivnosti u ruralnim sredinama.

Sve države članice i regije imaju obavezu da osiguraju i izvrše raspodjelu sredstava između tri navedena tematska područja. Također, ove zemlje su obavezne osigurati podršku inicijativi LEADER –evropskom modelu ruralnog razvoja koji je pokrenut 1991. godine i čije su glavne karakteristike uvažavanje lokalnih specifičnosti, te izgradnja i učešće lokalnih kapaciteta (Lokalnih akcionih grupa - LAG-ova) putem kojih, kroz pristup „odozdo prema gore“ (bottom up), u razvoju participiraju sva tri sektora (javni, privatni i nevladin sektor).

„Pravni instrumentarij zajednice osigurava cjelovitost politike ruralnog razvoja na čitavom području Unije zajedničkim strateškim smjernicama, financijskom podrškom novog Evropskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) i Provedbenom uredbom Komisije. Zemlje članice u nacionalnim strategijama ruralnog razvoja razrađuju zajednička usmjerenja biranjem razvojnih mogućnosti koje će stvarati najveću dodanu vrijednost na razini Zajednice, na regionalnoj i nacionalnoj razini“.³

1.1.2. Programi podrške tokom integracija u EU

Putem instrumenta za predpristupnu pomoć (IPA)⁴ namijenjen zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima, EU istima osigurava financijsku podršku svrstanu u pet komponenti. Za razliku od Bosne i Hercegovine koja ima pristup dvjema komponentama ovog instrumenta (Tranzicijska pomoć i izgradnja institucija te prekogranična suradnja), zemlje kandidati imaju pristup prema svih pet komponenti IPA instrumenta. Osim navedene dvije IPA instrument sadrži komponente: regionalni razvoj, razvoj ljudskih potencijala i ruralni razvoj (IPA-RD)

„Cilj IPA komponente za ruralni razvoj (IPA-RD) je pomoći zemljama kandidatima da pripreme Programe ruralnog razvoja koje će financirati Evropska unija poslije pristupa, implementacijom

³ Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja RH, Strategija ruralnog razvoja 2008 – 2013, Zagreb, 21. svibanj 2008. godine; dostupno 04.11.2008. godine na http://www.mps.hr/pdf/strategije/STRATEGIJA_RR_19-05-081.doc

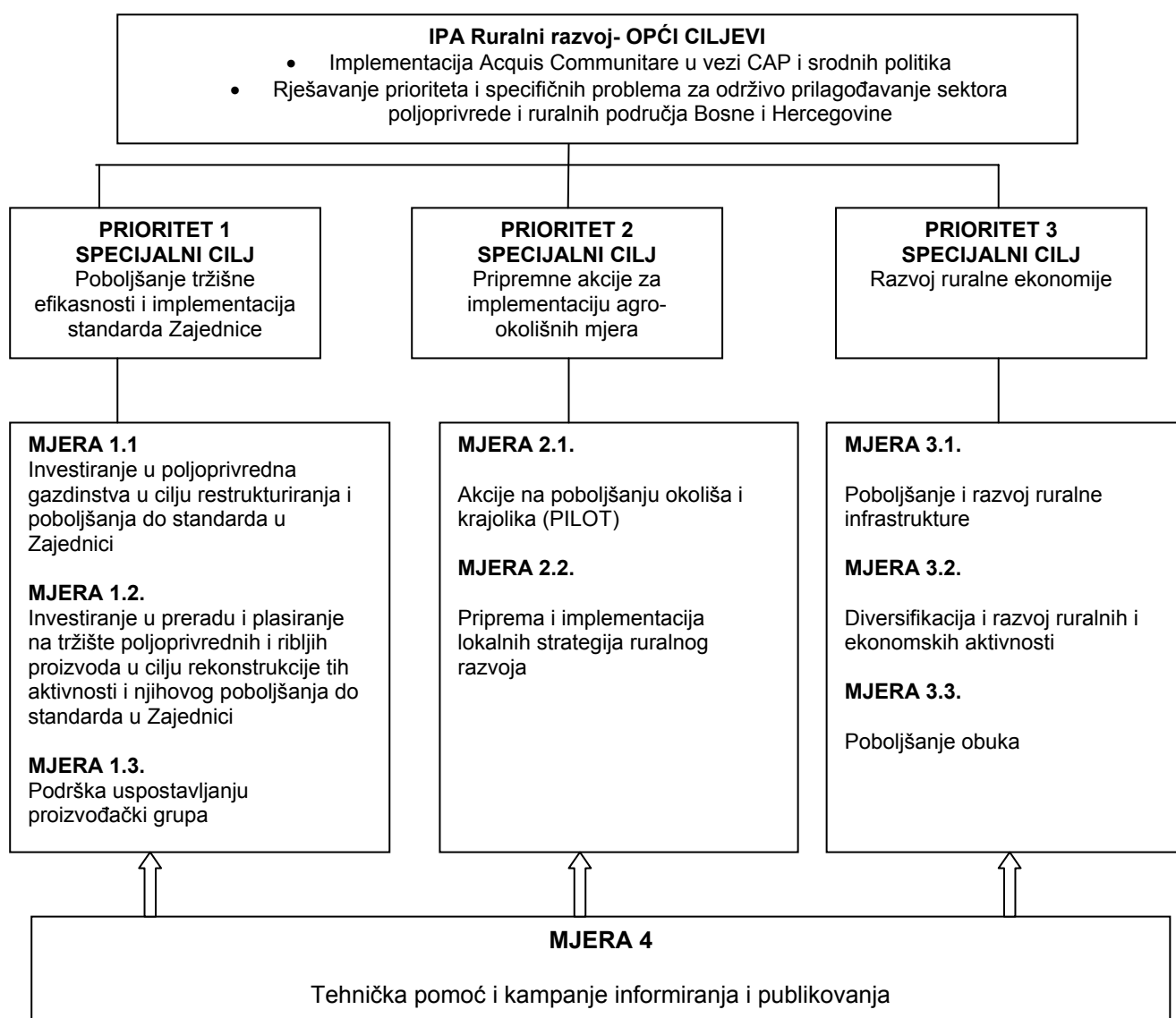
⁴ IPA – Instrument for pre-accession assistance; IPA ima za cilj da pruži potrebnu podršku zemljama koje su kandidati i potencijalni kandidati za članstvo u EU. IPA zamjenjuje pet ranijih instrumenata za prepristupnu podršku, PHARE, ISPA, SAPARD, instrument za Tursku i CARDS, i na ovaj način ujedinjuje prepristupnu podršku pod jedinstvenu pravnu osnovu. IPA je napravljena tako da se bolje prilagodi različitim ciljevima i napretku svakog korisnika, kako bi omogućila ciljanu i djelotvornu podršku u skladu sa njihovim potrebama i razvojem (izvor: 8. novembar 2008, na: <http://www.europa.ba/?akcija=clanak&CID=23&jezik=1&LID=33>)

pred-pristupne pomoći putem sistema koji su što je moguće više slični onim sistemima koji su potrebni za period poslije pristupa, u kontekstu pred-pristupa. Prema tome, uslovi široko oslikavaju one uslove koji važe za ruralni razvoj država članica.

Pomoć koja je osigurana za ruralni razvoj shodno programu IPA ima namjeru da doprinese postizanju slijedećih ciljeva (prioritetne ose)⁵:

Shema br. 1: IPA-RD prioritetne ose⁶

⁵ SESMARD, 2007, *Pregled politike br.4: Instrument za predpristupnu pomoć za ruralni razvoj*, EU SESMARD Projekt, broj 04, april 2007., str. 3

⁶ SESMARD, 2007, *Pregled politike br.4: Instrument za pred-pristupnu pomoć za ruralni razvoj*, EU SESMARD Projekt, broj 04, april 2007., str. 3

1.2. Politika ruralnog razvoja u BiH

Bosna i Hercegovina je prihvatila i potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, potvrdivši tako svoje opredjeljenje ka integraciji u Evropsku Uniju. Iako trenutno imamo status potencijalnog kandidata već sada moramo biti svjesni obaveza i zadataka koji će biti stavljeni pred domaće institucije u momentu kada naša zemlja dobije status kandidata za članstvo. Jedan od izazova pred kojim će se naći BiH jeste npr. prilagođavanje *Zajedničkoj poljoprivrednoj politici (ZPP)* kojom je tokom 2000. godine u EU započelo poticanje razvoja ruralnih područja iz posebno dijela budžeta za tu namjenu.

Bosna i Hercegovina kao zemlja potencijalni kandidat putem instrumenta predpristupne pomoći (IPA) ima djelimičnu mogućnost raspolaganja sredstvima namijenjenim podršci u procesu stabilizacije i pridruživanja, a pomenuta podrška se odnosi na jačanje i razvoj institucionalnih kapaciteta i prekograničnu suradnju. IPA instrument podrške sadrži između ostalih i komponentu ruralnog razvoja unutar koje se nalaze značajna sredstva za projekte koji imaju identičan cilj. Za očekivati je da će uspješnijom implementacijom i postignutim rezultatima u procesu stabilizacije i pridruživanja biti stvorene pretpostavke za pristup i ovoj za našu zemlju veoma značajnoj komponenti, čime bi se stvorile realne pretpostavke za aktivnijim djelovanjem na ovom planu. Ipak za njegovu praktičnu primjenu, potrebno je stvoriti i ojačati kapacitete na lokalnom nivou koji će imati mogućnost apsorpcije sredstava koja će putem IPA komponente uskoro biti dostupna i za subjekte iz naše zemlje.

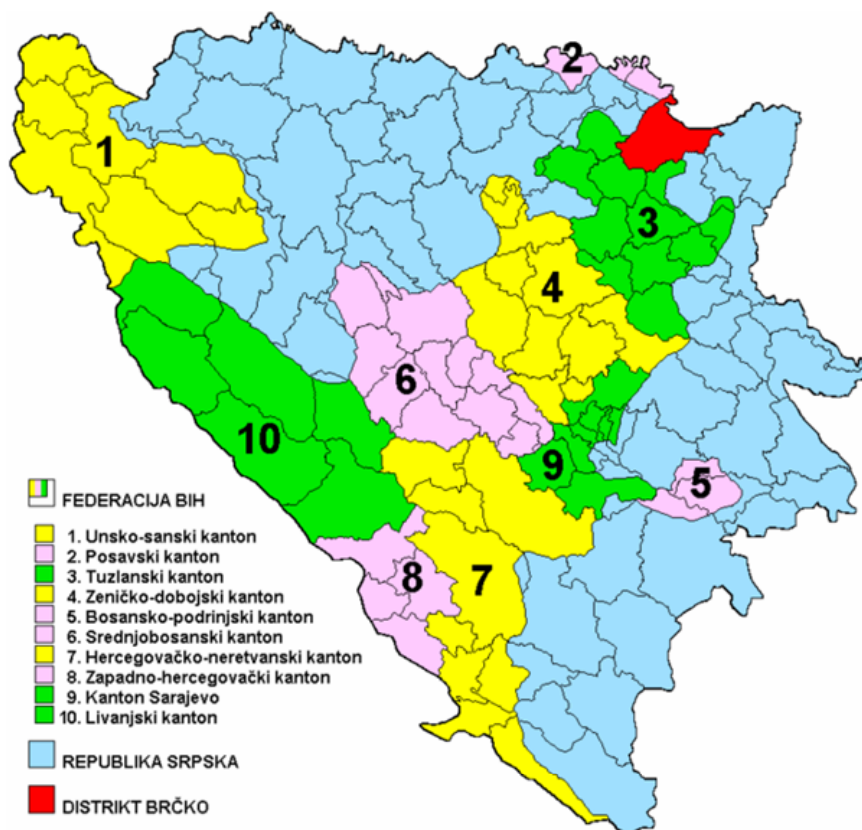
Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva F BiH kao jedno od ključnih ministarstava na federalnoj razini koje kreira i provodi politiku ruralnog razvoja je spoznalo evidentnu potrebu za razvojem strateških planskih dokumenta koji će omogućiti jedan sistematičan i sveobuhvatan pristup svih zainteresiranih strana u ovom procesu. U okviru najnovijih zbivanja u domaćem i međunarodnom okruženju, djelovanje svih relevantnih aktera u oblasti ruralnog razvoja se mora u najvećoj mogućoj mjeri prilagoditi budućim kretanjima. Sektor ruralnog razvoja je jedan od najznačajnijih prioriteta Evropske Unije, te shodno tome, **planiranje ruralnog razvoja treba da se provodi prema načelima i metodama suvremene razvojne politike EU.**

1.3. Pregled trenutnog stanja u sektoru ruralnog razvoja

Osnovi strategije ruralnog razvoja se odnose na BH administrativnu jedinicu Federaciju Bosne i Hercegovine.

Slika br. 1: Administrativna struktura BiH⁷

Ukupna površina Federacije Bosne i Hercegovine iznosi 26.110 km², a broj stanovnika procjenjuje se na 2.318.972⁸, a Federacija Bosne i Hercegovine u svom sastavu ima 79 općina koje su grupirane u 10 kantona i to:

Unsko-sanski

Posavski

Tuzlanski

⁷ Izvor: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/bs/2/2d/>

⁸ Izvor Wikipedia dostupno na http://sh.wikipedia.org/wiki/Federacija_Bosne_i_Hercegovine, podaci od 28.05.2008. godine

Zeničko-dobojski
Bosansko-podrinjski
Srednjobosanski
Hercegovačko-neretvanski
Zapadnohercegovački
Sarajevski
Zapadnobosanski kanton

Premda su neki koraci ka postizanju standarda i uvođenju promjena na koje je Bosna i Hercegovina pristala konačnim potpisivanjem Ugovora o stabilizaciji i pridruživanju već postignuti, vidno je da je stanje u samom sektoru ruralnog razvoja prilično nezadovoljavajuće. Sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja u Federaciji BiH je nekonkurentan i pod stalnom prijetnjom rastućeg uvoza, mahom uslijed niske produktivnosti zemljišta, radne snage i cjelokupnog kapitala. Analizom sektora utvrđene su neke od glavnih prepreka modernizaciji i povećanju konkurentnosti, a iste su detaljno pobrojane u nacrtu Operativnog plana za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj⁹ Federacije BiH za period 2008 – 2010.

Nadalje, vrlo zamršen institucionalni okvir i podjela nadležnosti za pitanja koja se tiču poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja, te inače težak politički moment u smislu neujednačenosti pristupa izradi bilo kakvih strategija na državnom nivou predstavljaju otežavajući faktor i dodatno opterećuju ovaj sektor, tako onemogućavajući bilo kakve kvalitetnije pomake na nivou kreiranja i implementacije javnih politika.

Sve u svemu, ocjena koja je iznesena u Izvještaju o napretku Bosne i Hercegovine predstavljenog pred Komisijom europskih zajednica u Bruxellesu 05. novembra 2008, jest da pripreme Bosne i Hercegovine u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja teku iznimno sporo, premda će usvajanje državnog zakonskog okvira olakšati postupno usklađivanje s *acquis*.

⁹ Mala veličina gazdinstava (2.3 ha) i icjepkana gazdinstva (prosjeak 6-8 parcela), zastarjele poljoprivredne i poslovne tehnologije i postrojenja, loša organiziranost proizvođača, uglavnom je riječ o proizvodnji za sopstvene potrebe; savjetodavne službe i stručna obuka ili nisu na raspolaganju ili pružaju neadekvatne programe; povećan broj starijeg stanovništva u poljoprivrednim područjima i migracija mladih iz ruralnih u urbana područja; nizak nivo tehnologije, standarda i mendadžmenta u preradi hrane, ograničene i loše usmjerene investicije u poljoprivredu, nizak nivo kvalitetnih tržišnih informacija i standarda; slabi, ekstremno decentralizirani i loše koordinirani sistemi i službe institucionalne podrške.

Gorući prioritet koji stoji pred Bosnom i Hercegovinom je usvajanje državnog strateškog plana za poljoprivredu i ruralni razvoj. Napredak koji je ostvaren u oblasti veterinarstva i fitosanitarnih politika vrlo je spor i zanemariv u odnosu na očekivanja koja je potrebno ispuniti – dakle, u početnoj fazi.

1.4. Institucionalni okvir za ruralni razvoj u Federaciji Bosne i Hercegovine

U okviru Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine se nalazi Sektor za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj čijom se uspostavom kanio napraviti prvi korak ka ideji uspostave Ministarstva poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja na nivou Bosne i Hercegovine. Premda je okvirni zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju, kojim su definirane međuinstitucionalne nadležnosti i odgovornosti usvojen, od njegovog usvajanja u maju 2008. do danas nisu načinjeni značajniji pomaci koji bi ukazivali ka izvjesnosti da će se Ministarstvo poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja BiH zaista i uspostaviti, usprkos preuzetoj obavezi. Napredak nije vidljiv ni u razvijanju strategije razvoja poljoprivrede na državnom nivou, a Vijeće ministara još uvijek nije usvojilo niti razvijeni Strateški plan za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja za 2008 – 2010.

S druge strane, premda vrlo ograničenog karaktera, vidljiv je pomak na entitetskim nivoima.

Kad je riječ o Federaciji Bosne i Hercegovine, u proteklom su periodu prilično osnaženi kapaciteti za planiranje i provođenje javnih politika u relevantnoj oblasti, te se krenulo u proces pripreme za uspostavljanje registra poljoprivrednih gazdinstava u FBiH¹⁰. Također, postignuti su i određeni pomaci u oblasti sigurnosti hrane, veterinarskih i fitosanitarnih politika, ali na minimalnom nivou.

Federalno ministarstvo poljoprivredu, vodoprivrede i šumarstva, kao ključno ministarstvo koje se i javlja kao inicijator inicijativa kreiranja javnih politika ruralnog razvoja na federalnoj razini po prirodi svog mandata, dodatno je osnažilo svoje kapacitete upošljavanjem novog stručnog kadra i preuzelo na sebe inicijativu da pokrene dalje planiranje u ovoj oblasti, uključujući i druge važne aktere u ovom procesu, kao što su ministarstva u okviru čijih se mandata rješavaju pitanja od važnosti za pojedine aspekte ruralnog razvoja, a koja nisu direktno pod ingerencijom

¹⁰ Paralelan proces teče i u drugom entitetu, te Brčko Distriktu

Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva. Potrebno je napomenuti da iznimno složena administrativna podijeljenost nadležnosti u oblasti u prvom redu poljoprivrede, prehrane, vodoprivrede, šumarstva, pa onda i socijalnih politika, te ostalih sektorskih nadležnosti koje su od uticaja na sveobuhvatni ruralni razvoj u Federaciji Bosne i Hercegovine, ne olakšava posao strateškog planiranja u oblasti ruralnog razvoja. Nadležnosti definirane u okviru mandata kantonalnih/županijskih ministarstava, koje se bave pitanjima poljoprivrede, opet neizbalansirano i neujednačeno organiziranih, te dodijeljenom odgovornošću, ali ne i stvarnim kapacitetom i učinkom, uz veliku ulogu općinskih službi u procjeni stanja na terenu i pružanju podrške ruralnom razvoju izazov su na koji strategija treba adekvatno odgovoriti.

Dodatnu otežavajuću okolnost predstavlja činjenica da je Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, premda u potpunosti podržava izradu strateškog plana ruralnog razvoja na državnom nivou, što je i obaveza preuzeta potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju s EU, prinuđeno krenuti u izradu sopstvene strategije kako bi se stvari konačno pokrenule s mrtve tačke, u nadi da će u konačnici izrađena strategija ruralnog razvoja FBiH biti u potpunosti kompatibilna s interesima identificiranim na nivou države Bosne i Hercegovine, a što će biti i jedan od osnovnih principa kojima će se rukovoditi prilikom izrade ove strategije.

Prilikom izrade strategije, potrebno je izanalizirati stanje ujednačenosti kantonalnih propisa s federalnim razinom, te pretpostaviti dinamiku ujednačenosti nižih nivoa sa strategijom ruralnog razvoja Federacije BiH kad ista bude usvojena. U odjeljku dokumenta Identifikacija ključnih aktera u procesu izrade strategije (Vidi 3.1.) pobrojana su ministarstva s federalne razine čiji se mandati djelomično dotiču problematike ruralnog razvoja, te čiji bi predstavnici trebali uzeti učešća u procesu strateškog planiranja za potrebe izrade Strategije ruralnog razvoja FBiH.

2. STRUKTURA STRATEGIJE RURALNOG RAZVOJA F BIH

2.1. Definicija ruralnih područja

2.1.1. EU standardi i prakse u definiranju ruralnih područja

Ne postoji zajednička definicija na nivou EU-a. Zemlje članice su uglavnom razvile svoje vlastite definicije ruralnih područja. Najčešće se temelje na socio-ekonomskim kriterijima (kao što su poljoprivredni uzorci, gustoća naseljenosti po kvadratnom kilometru ili smanjenje broja stanovnika), te su često raznovrsni i nisu opće primjenjivi.

„Najčešći kriterij koji se koristi za definiranje razlike između ruralnih i urbanih područja je gustoća naseljenosti. Gustoća naseljenosti se, kao kriterij za definiranje ruralnih područja, često smatra samo približnom vrijednošću i neadekvatna je za donošenje odluka koje su od općeg interesa.

Ruralna područja se također razlikuju promjenom stanovništva na lokalnom nivou. Ako, na primjer, neke ruralne općine bilježe pad broja stanovništva, veliki broj ostalih regija koje se smatraju ruralnim prolaze kroz potpuno suprotan proces i bilježe porast stanovništva. Ako ni ovaj kriterij ne oslikava stvarnu situaciju ruralnih područja, onda nam pomaže da istaknemo pitanje koje nesumnjivo ima utjecaja.“¹¹

Razvojne strategije u ruralnim područjima moraju uzeti u obzir veze koje postoje između ruralnih zajednica i urbanih centara, a naročito specifična svojstva i trendove na regionalnom tržištu rada. Imajući to na umu, mogu se koristiti dvije metode, od kojih je jednu razvio OECD, a drugu

¹¹ Study programme on European Spatial Planning of the European Commission; Strategy study: Towards a new urban rural partnership in Europe, A Typology of rural areas in Europe; Indicators on strength and weakness of rural territories and selection of areas (NUTS III), Milan, November 1999, dostupan na (4.11. 2008. godine) <http://www.stats.gov.cn/english/ICAS/papers/P020071114317657343748.pdf> Ovu tvrdnju podržava i Thomas Dax, za više detalja vidi: Thomas Dax, 2002, *Experiences from rural development policy in Austria*, University of the Basque Country, (8.11.2008) na: <http://www.berggebiete.eu/cms/content/view/143/166/>

EUROSTAT, a koje nam pomažu opisati različite situacije koje postoje u ruralnim područjima u Evropskoj uniji. U svrhu provedbe politike ruralnog razvoja, kao najčešći međunarodno priznat i korišten kriterij za razlikovanje ruralnih i urbanih područja koristi se definicija OECD-a, koja se temelji na gustoći naseljenosti stanovništva. Prema istom, na lokalnoj razini područja se klasificiraju kao ruralna ili urbana temeljem praga od 150 stanovnika na km².

Na regionalnom nivou (uglavnom NUTS 3), OECD razlikuje veće funkcionalne ili administrativne jedinice po stepenu ruralnosti što zavisi od udjela broja stanovnika jedne regije koji žive u ruralnim zajednicama. Da bi se sprovedla analiza, regije se dijele na tri vrste:

- ▶ **pretežno ruralne regije:** preko 50% stanovnika živi u ruralnim zajednicama;
- ▶ **značajno ruralne regije:** 15-50% stanovnika živi u ruralnim zajednicama;
- ▶ **pretežno urbane regije:** manje od 15% stanovnika živi u ruralnim zajednicama.

Seoski ili ruralni prostor EU čini zbroj površina svih regija, uglavnom druge ili treće razine prema NUTS nomenklaturi¹², koje su svrstane u ruralne regije prema odgovarajućim kriterijima. Ovaj prostor obuhvaća područja prirodnog krajolika, poljoprivrednog i šumskog zemljišta, sela, male gradove i naselja koji okružuju velike industrijske i regionalne centre. Temeljna odrednica za razlikovanje ruralnih i urbanih područja je gustoća naseljenosti, a često joj se pridružuju dodatni kriteriji koji obuhvaćaju pretežitu gospodarsku djelatnost, prostorna obilježja, prirodne resurse i tradiciju.

2.1.2 Definicija ruralnih područja u BiH

Kao ni u drugim tranzicijskim zemljama, ni u Bosni i Hercegovini koncept ruralnosti nije bio jasno određen tokom ranijeg društveno-političkog uređenja. Uglavnom se pod ruralnim prostorom smatrao sav prostor koji nije ulazio u definiciju urbanog, a to su bila područja seoskog karaktera sa svim onim što je istima pripadalo, uključujući sela, mala naselja i slično. Shodno tome, u popisima stanovništva podjela na ruralno i urbano se zasnivala na administrativnom statusu naselja. Prema odgovarajućem zakonu, dio je naselja imao status

¹² NUTS - Nomenclature des Unites Territoriales Statistiques

grada, dok su ostala naselja po ovoj podjeli smatrana ruralnim naseljima. Stanovništvo iz naselja sa statusom grada smatrano je urbanim, a ostalo je bilo ruralno stanovništvo.

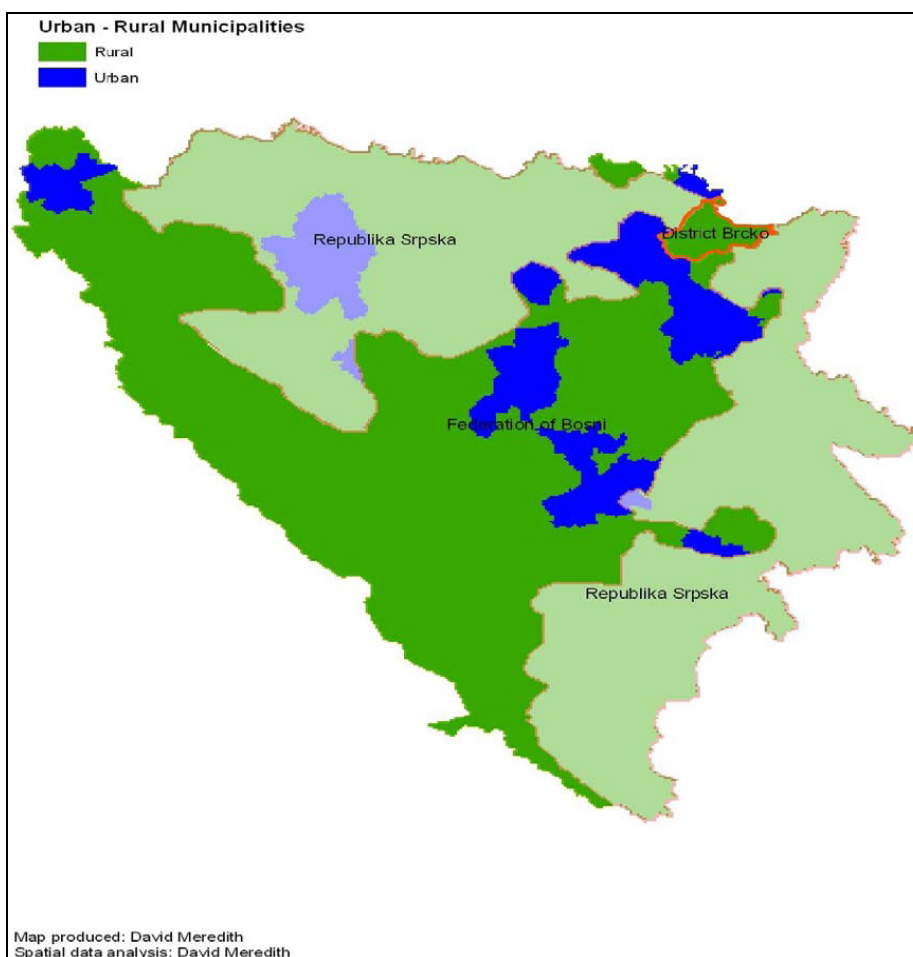
Posljednji službeni podaci koji su rađeni u svrhu definiranja ruralnih područja su rađeni 1985 godine, a sačinjeni su na temelju kriterija: nadmorska visina, nagib terena udio kukuruza u zasijanoj površini, udio stočne proizvodnje u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji, dohodak po glavi stanovnika, razvijenost općine itd. „Prema ovom mapiranju, BiH teritorija je podijeljena na šest poljoprivredno-proizvodnih kategorija: ravničarska (11.3%), brdovita (18.9%), brdovito-planinska (10.3%), planinska (50.5%), mediteranska (2.3%) i mediteransko-planinska regija (6.7%).“¹³

Kako se navodi u strateškom planu za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja BiH, Ruralna područja u BiH su danas utvrđena primjenom definicije ruralnih područja koju koristi OECD. Primjenom ovog kriterija, a prema podacima iz 2005. godine dolazimo do zaključka da se najveći dio površine i značajan dio stanovništva može okarakterizirati kao ruralno.

„Ruralne regije FBiH karakterišu visoki nivoi različitosti u pogledu prirodnih, ekonomskih, socijalnih, infrastrukturnih i drugih uslova za razvoj poljoprivrede i drugih ekonomskih aktivnosti. Ruralna područja u BiH određena su korištenjem OECD definicije ruralnih područja koja se zasniva na gustoći naseljenosti (tj. područja sa manje od 150 stanovnika po km² smatraju se ruralnim područjima). Korištenjem kriterija OECD, 81% ukupne teritorije BiH definira se kao ruralno područje, a 61% ukupnog stanovništva živi u ruralnim područjima (2005). F BiH ima gustoću naseljenost od 89 stanovnika po km² i zbog se cijeli entitet može smatrati ruralnim područjem. Međutim, između kantona postoje velike razlike. Gustoća naseljenost varira od 16.7 stanovnika/km² (Kanton 10) do 324 u Sarajevskom kantonu. Samo Sarajevski i Tuzlanski kanton imaju gustoću naseljenosti veću od 150 i pokrivaju 16% teritorije F BiH. Kantoni sa najvećim udjelom površine imaju najmanju gustoću naseljenosti. Na osnovu raspoloživih podataka, preko 84% teritorije F BiH se može smatrati ruralnim područjem (22,139 km²)“¹⁴.

¹³SESMARD, 2008, *Operativni program F BiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj 2008 – 2010 godine*, nacrt, Sarajevo, str. 14

¹⁴SESMARD, 2008, *Operativni program F BiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj 2008 – 2010 godine*, nacrt, Sarajevo, str. 15

Slika br. 2: Urbana – ruralna područja u Federaciji Bosne i Hercegovine (2005)¹⁵

Primjenom kriterija (nadmorska visina, nagib terena i gustoća naseljenosti) za utvrđivanje manje povoljnih područja, tj. područja koja su:

- sva iznad 800 metara nadmorske visine;
- svo zemljište od 600 – 800 metara nadmorske visine sa prosječnim nagibom od 160;
- svo zemljište od 300 – 600 metara nadmorske visine sa prosječnim nagibom od 250;
- sve općine gdje je gustoća naseljenosti ispod 45 stanovnika po km²)

¹⁵ SESMARD, 2008, *Operativni program F BiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj 2008 – 2010 godine*, nacrt, Sarajevo, str. 16

imamo rezultat da se 48% teritorije Federacije može smatrati manje povoljnim područjem. Osim toga, značajan dio površina u Federaciji Bosne i Hercegovine se nalaze pod rizikom od mina i neeksplozivnih sredstava, što dodatno može povećati procent površine koja se primjenom svih navedenih kriterija ocjenjuje kao „manje povoljno područje“

Osim toga, u ruralnim područjima cijele BiH pa tako i Federacije BiH je izražena visoka stopa nezaposlenosti i siromaštva, a starosna i obrazovna struktura je manje povoljna nego u urbanim područjima, dok je nezaposlenost aktivne populacije je daleko veća. Poljoprivreda, kao glavna ili najdominantnija aktivnost ima više karakter socijalne nego ekonomske djelatnosti. Fizička i društvena infrastruktura su nerazvijeni i značajno zaostaju za stupnjem razvoja iste u urbanim područjima.

Stepen razvijenosti ruralnih područja se još utvrđuje na osnovu pristupa temeljnoj infrastrukturi. Ova analiza se posebno primjenjuje kod utvrđivanja kvaliteta života pojedinog područja. Od nivoa opskrbljenosti ruralnog stanovništva temeljnom infrastrukturom ovisi i nivo ocjena o stepenu razvijenosti, odnosno kvaliteti života u posmatranom području. U ovom slučaju elementarni kriteriji su broj telefonskih priključaka na 1000 stanovnika, broj poštanskih ureda na 1000 stanovnika, gustoća cestovne i željezničke infrastrukture na 100 km² itd.

Sve u svemu postojeći sistemi prikupljanja podataka na državnoj, entitetskoj, kantonalnoj i općinskoj razini ne omogućuju valjano određenje i usporednu analizu ruralnih i urbanih područja na prostoru F BiH. Zbog toga je ovim dokumentom obuhvaćeno cjelokupno područje za koje je, prema OECD metodologiji i raspoloživim podacima, određena ruralnost pojedinih dijelova i Federacije kao cjeline, dok će glavni tim i radne grupe na temelju datih okvira utvrditi kriterije za utvrđivanje manje povoljnih područja.

2.2. Socio – ekonomska analiza

Socio ekonomska analiza će obuhvatiti analizu relevantnih podataka bitnih za kreiranje socio ekonomske slike ruralnih područja F BiH, pri čemu će se imati u vidu da je temeljni faktor privrednog razvoja stanovništvo s kvantitativnim i kvalitativnim obilježjima kao što su prostorni razmještaj, prirodni prirast i migracije, dobna i spolna struktura te stanje zaposlenosti i nezaposlenosti. Ovaj proces će analizirati sljedeća područja:

- Osnovne makroekonomske pokazatelje
- Osnovne pokazatelje u vezi sa stanovništvom
 - Obrazovanje
 - Zdravstvena i socijalna zaštita
 - Zaposlenost i prihodi
 - Ljudski resursi
- Stanje u sektoru poljoprivrede
- Stanje u sektoru ekonomije i razvoju malih i srednjih preduzeća
- Stanje u sektoru turizma
- Stanje u sektoru okoliša
- Stanje komunalne i privredne infrastrukture
- Stanje u oblasti institucionalne i društvene infrastrukture

A teći će sljedećom dinamikom:

- Skupljanja podataka
- Analiza podataka
- Diskusija i dopuna Analize stanja

Za pisanje strategije ruralnog razvoja koriste se službeni izvori podataka (primarno izvori BiH i entitetskih zavoda za statistiku). „Važno je naglasiti da Strateški plan kao jedan od prioriteta prepoznaje potrebu da se ažuriraju dostupni izvori podataka o sektoru putem ciljanih anketa kao i poboljšanja kvaliteta postojećih sistema za prikupljanje podataka“¹⁶.

Razvrstavanje, obrada i analiza informacija će biti provedeni u okviru stručnog tima, a rezultati će poslužiti kao temelj za izradu dijela plana o postojećem stanju ruralnog prostora.

¹⁶ SESMARD, 2008, *Strateški plan BiH za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja (2008-2010)*, nacrt, Sarajevo, str. 9

2.3. Swot analiza

Izrada SWOT (snaga, slabosti, mogućnosti i prijetnja), analize je postupak izrade sažetog prikaza slabosti i snaga analiziranog područja u kontekstu ruralnog razvoja, uz istovremeno razmatranje prilika i prijetnji iz okruženja. SWOT analiza metodološki predstavlja svojevrsan most između sadašnjeg stanja, utvrđenog analizom, i željenog budućeg stanja, projektovanog strateškim planom ruralnog razvoja.

Swot analiza će biti primijenjena i provedena na principu brainstorminga unutar radnih grupa za svaku pojedinačnu oblast, te će se formirati integrirana swot matrica za što je odgovoran stručni tim. SWOT analiza je osnovni temelj za izradu strategije ruralnog razvoja. SWOT analize predstavljaju baze za identifikovanje prioriteta ciljanog područja razvoja.

Nadalje, treba da se rade sektorske SWOT analize i to u skladu sa formiranim fokus grupama (Vidi 3.2.1.)

Za izradu pomenutih matrica kao baza na koji se trebamo nasloniti koriste se već postojeći gore navedeni strateški dokumenti po horizontalnoj i vertikalnoj liniji. Najznačajniji od pomenutih dokumenata u kontekstu sveobuhvatne SWOT analize strategije ruralnog područja jeste FBiH jeste SWOT analiza FBiH iz Operativnog programa FBiH za poljoprivredu, prehranu i ruralni razvoj, (2008-2010), nacrt, SESMARD¹⁷:

¹⁷ SESMARD, 2008, str. 87-88

3.4. SWOT analiza Federacije

SNAGE	SLABOSTI	MOGUCNOSTI	OPASNOSTI
<p>Struktura poljoprivrednog i prehrambenog sektora</p> <ul style="list-style-type: none"> Pogodni i raznoliki agro-klimatski uslovi za poljoprivrednu stočarsku proizvodnju, proizvodnju voća i povrća Dobri uslovi za organsku i integralnu proizvodnju Visoki omjer korisnog poljoprivrednog zemljišta pogodnog za poljoprivrednu proizvodnju Veliki i slabo razvijeni šumarski resursi Sačuvani pejzaži i tradicionalna poljoprivredna praksa Većinu poljoprivrednog zemljišta posjeduju porodična gazdinstva koja mogu da proizvedu visoko kvalitetne proizvode i koji se lakše plasiraju na tržištu Povećana svijest o međunarodnim standardima i potrebi za jaču konkurenciju <p>Učinak poljoprivrednog i prehrambenog sektora</p> <ul style="list-style-type: none"> Nivoi produktivnosti se postepeno povećavaju u poređenju sa završnom dekadom predratnog nivoa Rast i povećana specijalizacija u izvjesnim podsektorima Uspostavljen sektor prerade za robe i povećanje domaće vrijednosti na gazdinstvima Iskustvo u trgovini sa bivšim jugoslovenskim zemljama Agro-prehrambeni i šumarski sektor upošljavaju značajan dio aktivne radne snage Agro-prehrambeni sektor i šumarstvo značajno doprinose BND u Bosni i Hercegovini i zaradama pri izvozu Agro-prehrambeni izvoz se postepeno povećava u zadnje 3 – 4 godine 	<p>Struktura poljoprivrednog i prehrambenog sektora</p> <ul style="list-style-type: none"> Nema jasne komparativne prednosti u bilo kojoj odelas proizvodnje Ograničena podrška za prelazak na ili razvoj organske poljoprivrede Velike površine nekorisćenog i miniranog zemljišta Korištenje zemljišta ograničeno zbog slabog i nesigurnog sistema držanja zemlje u posjedu Nedostatak inovacija i upotreba moderne tehnologije u gazdinstvima Mala gazdinstva, povećan broj ljudi koji se povremeno bave poljoprivredom i povećano usitnjavanje zemljišta Ograničena organizacija, koordinacija i/ili integracija proizvođača i prerađivača Ograničeni napredak u poboljšanju konkurentnosti ili usaglašavanja sektora sa međunarodnim standardima <p>Učinak poljoprivrednog i prehrambenog sektora</p> <ul style="list-style-type: none"> Nivoi proizvodnje ispod onih postignutih kod glavnih konkurenata u susjedstvu u zemljama Zapadnog Balkana i u EU Nizak olem viška koji se može plasirati na tržište iz primarne proizvodnje i ograničeni raspoloživi investicioni kapital za preradu na gazdinstvima Ograničena veličina i efikasnost sektora prerađivačke industrije i jako mala ulaganja u nove prerađivačke tehnologije Gubitak tradicionalnih tržišta u zemljama bivše Jugoslavije Opadajuća i stara aktivna radna snaga u sektoru Opadajući udio u BDP u zadnjoj dekadi Dramatično povećanje uvoza u agro-prehrambenoj industriji u zadnje 3 do 4 godine i povećanje trgovačkog deficita. 	<p>Struktura poljoprivrednog i prehrambenog sektora</p> <ul style="list-style-type: none"> Promovirati i razviti komparativnu prednost u proizvodnji voća i povrća te određene stočarsko-mliječarske proizvodnje Uspostaviti mehanizme i mjere za podršku organske proizvodnje i prelaska na organsku proizvodnju Razviti sigurno tržište zemljišta i sistem posjedovanja zemljišta Promovirati povećano razumijevanje i korištenje moderne tehnologije na gazdinstvima Uvesti politiku povećanja veličine gazdinstva kako bi se spriječilo dalje usitnjavanje zemljišta Uvesti politiku promoviranja grupa proizvođača i prerađivača Razviti strategiju konkurentnosti sektora i akcioni plan Razviti mrežu usluga u cilju podrške kreiranju akcionog plana <p>Učinak poljoprivrednog i prehrambenog sektora</p> <ul style="list-style-type: none"> Poboljšanje nivoa produktivnosti uvođenjem inovativne politike podrške tržištu i usluga Povećati tržišne prilike putem povećanih informacija o poljoprivrednom tržištu i drugim uslugama podrške Promovirati investiranje i nove prerađivačke tehnologije kroz nove politike na nivou gazdinstva i prerađivačkih kapaciteta Promovirati generički brend proizvoda Bosne i Hercegovine u zemljama bivše Jugoslavije Uvesti šeme koje će privući mlade poljoprivrednike i otkriti rano penzionisanje današnjih poljoprivrednika Napraviti okvir i usluge politike za promoviranje izvoza Povećati domaću konkurentnost i ojačati sisteme ne-tarifne zaštite (posebno sanitarnu i fitosanitarnu) 	<p>Struktura poljoprivrednog i prehrambenog sektora</p> <ul style="list-style-type: none"> Prednost poljoprivrednika na samo-dovoljnu proizvodnju umjesto na tržišnu proizvodnju Pristup i snaga tržišta za organsku hranu u BiH i regionu Politička volja za podršku reformi zemljišta i privlačenje potrebnih investicija Otpor poljoprivrednika prema inovacijama i usklađivanju tradicionalnih poljoprivrednih praksi Nedostatak ljudskog i finansijskog kapitala te prilika za generiranje dohotka da bi se povećala veličina gazdinstva Nepostojanje želje poljoprivrednika i prerađivača da formiraju organizacije sa i/ili grupe za samopomoć Ograničeni investicioni fondovi na raspolaganju za razvoj novih usluga Nedostatak znanja ili interesa za međunarodne standarde-zahtjeve <p>Učinak poljoprivrednog i prehrambenog sektora</p> <ul style="list-style-type: none"> Kapaciteti poljoprivrednika da iskoriste prednosti nove politike podrške Nedostatak finansiranja od vlade i donatora za podršku razvoju novih usluga Opća klima za investiranje i slab okvir politike za privlačenje i zaštitu investicionog kapitala Brzina povećanja konkurentnosti određenih ključnih zemalja bivše Jugoslavije Nedostatak dinamike i mobilnosti radne snage u ruralnom sektoru Nevoljnost mladih ljudi da ostanu u ruralnim sredinama Nevoljnost starijih ljudi da se odreknu svojih gazdinstava/zemljišta Nedostatak kvalitetnih proizvoda u cilju međunarodnog promoviranja Visoki troškovi investicija u razvoj efikasnog i sanitarnog i fito-sanitarnog sistema

SNAGE	SLABOSTI	MOGUĆNOSTI	OPASNOSTI
<p>Ruralna struktura</p> <ul style="list-style-type: none"> • Velika i različita ruralna populacija • Jedinstveni pejzaži, bogati i raznoliki prirodni resursi i bioraznolikost • Bogata kultura i tradicija u ruralnim područjima • Čista ruralna područja i zemljište zbog smanjene upotrebe agro-hemijskih sredstava • Sve jači i detaljniji popis ruralnih područja koje razvijaju općinske strukture (uz podršku međunarodnih donatora) <p>Ruralni učinak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povećani rast lokalnih akcionih grupa (LAG-NVO) na nivou ruralne zajednice (uz podršku međunarodnih organizacija) • Uvođenje određenog broja učesnika na lokalnom nivou koji se bave planiranjem procesa-kapaciteta i razvoj prioritetnih razvojnih programa u lokalnim ruralnim zajednicama • Stope urbanog i ruralnog siromaštva slične i stabilne • Ima nekih pokazatelja rastućeg privatnog ruralnog sektora (SME) 	<p>Ruralna struktura</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nema definiranih ruralnih područja • Velike, ali nedokumentovane promjene u ruralnim područjima • Povećana migracija selo-grad i povećana polarizacija ruralnih zajednica • Nema koordinacione strukture za širenje i razvoj popisa i indikatora ruralnog nivoa za u BiH s • Nema efikasnog sistema koji bi pratio okolišne promjene u ruralnim područjima <p>Ruralni učinak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ograničen protok informacija između državnih i ne-državnih ruralnih interesnih grupa i ograničeno korištenje identifikacije projekata/programa u procesu planiranja ruralnog razvoja • Nema integrisanih programa ruralnog razvoja koji su razvijeni i/ili implementirani na entitetskom ili državnom nivou • Nivou siromaštva u ruralnim područjima stabilni (u nekim područjima opadaju) • Minimalna ruralna diversifikacija prihoda koje stvaraju aktivnosti u ruralnim područjima. 	<p>Ruralna struktura</p> <ul style="list-style-type: none"> • Definirati ruralna područja • Preuzeti poljoprivredni popis i ustanoviti stvarnu efikasnu vezu podataka ruralnih područja • Razviti jasnu politiku ruralnog razvoja kako bi se usporio trend migracije selo-grad i polarizacija • Uspostaviti koordinacione strukture za širenje i razvoj ruralnog popisa u BiH i uspostaviti indikatore • Uspostaviti efikasan sistem praćenja utjecaja okoline u ruralnim područjima <p>Ruralni učinak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povećano investiranje u promoviranje LAG i sistema za povećani protok informacija između države i ne-državnih ruralnih interesnih grupa. • Uvođenje/institucionalizacija projekata/programa identifikacije i proces planiranja ruralnog razvoja • Razvoj integrisanog programa ruralnog razvoja na entitetskom i državnom nivou • Uspostaviti sistem praćenja siromaštva i uvesti ciljanu politiku smanjenja ruralnog siromaštva • Promovirati ruralnu diversifikaciju/pojačane aktivnosti koje će stvoriti veći prihod u ruralnom sredinama putem uvođenja politike inovativnog ruralnog razvoja. 	<p>Ruralna struktura</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politička volja i konsenzus o definicijama • Nedostatak ljudskih i finansijskih resursa da se obavi popis stanovništva • Nezaustavljivi trend u migraciji selo-grad i povećana polarizacija zbog ekonomskog pada ruralnih područja • Nedostatak političkog angažovanja za uspostavljanje efikasnih koordinacionih struktura i indikatora na nivou BiH • Nedostatak ljudskih i finansijskih resursa za planiranje, pripremu, implementaciju i praćenje sistema praćenja utjecaja okoliša u ruralnim područjima <p>Ruralni učinak</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak saradnje između državnih i ne-državnih interesnih grupa i nedostatak kapaciteta za implementaciju programa/projekta identifikacije na svim nivoima • Nedostatak političkog angažovanja za razvoj integrisanog programa ruralnog razvoja na entitetskom ili državnom nivou • Nevoljnost/nesposobnost za efikasno ciljanje na ranjivu ruralnu populaciju i nesposobnost da se iskoristi prednost ciljanih šema • Nedostatak održive ruralne diversifikacije prihoda od aktivnosti u ruralnim područjima

Preporuka je da se navedena SWOT analiza revidira i dopuni ukoliko se za to identificiraju potrebe. S obzirom na činjenicu da se radi o SWOT analizi koja je tretirala područje ciljano ovom strategijom ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine, te da se radi o analizi koja je urađena u toku 2008. godine, ista treba da se uzme kao temeljni dokument u procesu pripreme SWOT analize predmetnog dokumenta.

2.4. Vizija razvoja ruralnih područja

Nosilac izrade osnova strategije ruralnog razvoja organizira Forum koji ima za cilj uključivanje lokalne zajednice u određenje glavnih ograničenja i prioriteta ruralnog razvoja, uz ravnopravno učešće drugih ključnih stakeholdera u procesu ruralnog razvoja. Osim predstavnika nadležnih ministarstava iz Federacije i kantona predstavnika općina, učešće u raspravama će uzeti predstavnici drugih relevantnih institucija, udruženja, zadruga i poduzetnika. Na osnovu analize stanja i swot analize, komisija utvrđuje Viziju ruralnog razvoja na području F BiH.

Vizija opisuje kako bi tretirano područje razvoja trebalo izgledati u idealnim uvjetima u budućnosti. Strateška izjava o viziji nudi pravac i inspiraciju za postavljanje strateških ciljeva.

Vizija strategije ruralnog razvoja ne treba da bude u kontradikciji sa vizijama pomenutih relevantnih strateških dokumenata po horizontalnoj i vertikalnoj liniji.

S obzirom na činjenicu, da se u kontekstu ruralnog razvoja uglavnom stavlja naglasak na poljoprivredu, prilikom definiranja vizije strategije ruralnog razvoja, potrebno je uzeti u obzir viziju Srednjoročna strategija razvoja poljoprivrednog sektora u FBiH (2006-2010):

„[D]omaća razvojna vizija može definirati težnjom da se iz današnjeg strukturno zakočenog i nerazvijenog segmenta ukupne ekonomije zemlje sagradi;

- *raspoloživim resursima primjeren,*
- *proizvodnim jedinicama održiv,*
- *tehnološkim ulazima moderan,*
- *tržišnim kvalitetama konkurentan, i*
- *ekološkim odlikama koristan poljoprivredno-prehrambeni sektor. „¹⁸*

Osim toga vizija ruralnog razvoja u F BiH treba da obuhvati sljedeće ključne riječi: područje privlačno za život, povoljno okruženje za rad i boravak.

¹⁸Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, *Srednjoročna strategija razvoja poljoprivrednog sektora u FBiH (2006-2010)*, Sarajevo 2006, str. 19

2.5. Razvojna strategija – pravci razvoja

2.5.1. Komparativne prednosti i strateške orijentacije

Analiza strategije snaga i prilika (strategija maxi-maxi¹⁹), uz pomoć matrice, daje pokazatelje za identifikaciju komparativnih prednosti. Zapravo, to su najsnažniji resursi i potencijali za fokusirani razvoj. Svaka prilika koja proizlazi iz SWOT analize, koja je obuhvaćena snagom odnosno snagama, treba se posmatrati kao temelj za identifikaciju komparativnih prednosti te kao ulazni podatak za strateške orijentacije. Nakon što uradimo analizu strategije snaga i prilika, potrebno je uraditi analizu održivosti identifikovanih strateških orijentacija tzv. "guraj-vuci" analizom ("push-pull" analiza), identifikacija "pull" faktora koji vuku (mogući negativni uticaji iz okruženja ili potencijalni rizici) za svaki "push" faktor komparativnih prednosti (snage i šanse) koji gura ka razvoju. Nakon provedenih analiza, radi se određivanje strateških orijentacija prema SWOT matrici, komparativnim prednostima (modifikovanim "push-pull" analizom), te viziji.

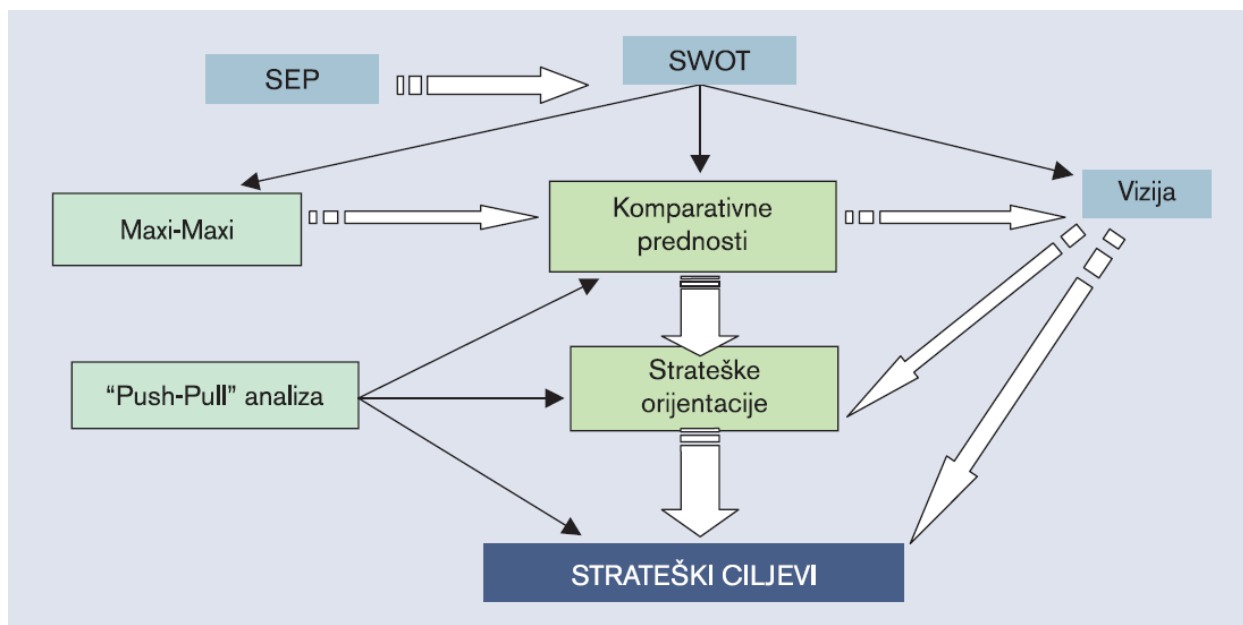
2.5.2. Razvojni ciljevi

Zadatak radnih grupa je piramidalna izgradnja strateškog dokumenta, odnosno identifikacija i postavljanje strateških i specifičnih ciljeva, programa i projekata usmjerenih ka postizanju postavljenih ciljeva. Ista se provodi na osnovu analize stanja i swot analize.

„Strateški ciljevi su veoma globalni, dugoročni ciljevi. Oni su, zapravo, odgovor na pitanje: Gdje treba da idemo (strateška orijentacija i vizija)?; uzimajući u obzir naše resurse (SWOT, ...komparativne prednosti). Skup od dva do pet strateških ciljeva rezultat je svih prethodnih faza“²⁰.

19 Strategija Maxi - Maxi, mora dati odgovor na pitanje: Kako da na najbolji mogući način iskoristimo naše snage u odnosu na novo ukazane povoljne prilike u našoj okolini

²⁰ EU RED, 2004, *Proces izrade strategije, korištenje metodologije dobre prakse EU za pomoć u izradi vaše strategije razvoja*, Sarajevo, EU RED, str. 32

Shema br. 2: Proces identifikacije strateških ciljeva²¹

U procesu identifikacije strateških ciljeva ruralnog razvoja F BiH polazi se od već identificiranih strateških pravaca prema relevantnim horizontalnim i vertikalnim strateškim dokumentima a to su:

- **Srednjoročna razvojna strategija** (PRSP 2004-2007²²) identificira sljedeće strateške ciljeve, na koje treba da se naslanjaju strateški ciljevi strategije ruralnog razvoja:
 - (a) **Stvaranje uslova za održiv i ujednačen ekonomski razvoj:** uključujući obnovu parcijalne kreditne sposobnosti na međunarodnim tržištima kapitala, uspostavu funkcionalne tržišne ekonomije i jačanje kapaciteta domaćih poslovnih subjekata kako bi bili konkurentni na stranim tržištima, naročito u EU, te stvaranje preduslova za balansirani razvoj svih dijelova BiH.
 - (b) **Smanjenje siromaštva:** uključujući implementaciju ekonomske politike na svim nivoima vlasti koja će spriječiti porast i postepeno sniziti stopu siromaštva.
 - (c) **Ubrzanje evropskih (EU) integracija:** uključujući potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SAA) i postepeno ispunjavanje drugog i trećeg kriterija iz Kopenhagena, odnosno, postojanje funkcionalne tržišne ekonomije koja može opstati na tržištu EU (kriterij 2) i sposobnost preuzimanja odgovornosti koje proizlaze iz članstva u EU (kriterij 3).

²¹ Shema preuzeta iz EU RED, 2004, *Proces izrade strategije, korištenje metodologije dobre prakse EU za pomoć u izradi vaše strategije razvoja*, Sarajevo, EU RED, str. 33

²² U toku je izrada novih strateških dokumenata: Strategija razvoja BiH 2008.-2013. i Strategija socijalne uključenosti, DEI

- **Strateški plan za harmonizaciju poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja (2008-2010)**, prepoznaje sljedeće strateške pravce, u okvirima kojih treba da se kreću strateški pravci strategije ruralnog razvoja FBiH, *Opšti ciljevi* Harmoniziranog strateškog plana za poljoprivredu prehranu i ruralni razvoj (2008–2010):

(a) Promovirati razvoj raznolikog, održivog, konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, šumarstva i prehrane.

(b) Osigurati harmonizaciju i integriranje sektora u evropsko (EU) i svjetsko tržište.

(c) Ohrabriti diversifikaciju ekonomskih aktivnosti, poboljšati zaposlenost i dohodak, kao i kvaliteta života u ruralnim područjima.

(d) Osigurati pristup i dostupnost visokokvalitetne, ekonomične i sigurne hrane.

(e) Osigurati racionalno korištenje i zaštita prirodnih resursa i biodiverzitet.

Specifični ciljevi Harmoniziranog strateškog plana za poljoprivredu prehranu i ruralni razvoj (2008–2010):

(a) Postepeno harmonizirati politike i mehanizme sektora na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou, kako unutar BiH tako i sa EU (i osigurati postepeno usklađivanje sa Uredbom Vijeća IPA – ruralni razvoj br. 1085/2006 i njenom provedbenom Uredbom 718/2007).

(b) Progresivna uspostava odgovarajućih institucionalnih struktura, kapaciteta, sistema i procedura na državnom i entitetskom nivou kako bi se rukovalo pred-pristupnim pripremanjima harmonizacije i postepeno usvajanje *acquis communautaire* u poljoprivredi .

Nadalje, od značajnijih strateških dokumenata u smislu vertikalne usklađenosti strateških ciljeva, potrebno je uzeti još u obzir:

- Strategija Integriranja BiH u Evropsku Uniju, DEI
- Politike djelovanja i osnovne strategije Vlade Federacije BiH, u mandatnom periodu 2007-2010, Vlada FBiH
- Regionalne razvojne strategije:
 - Sjeverozapadna BiH ekonomska regija
 - Sjeveroistočna BiH ekonomska regija
 - Centralna BiH ekonomska regija
 - Sarajevo ekonomska makro regija
 - Hercegovačka ekonomska regija

Koje su dostupne na :

http://www.eured-sme.bih.org/index.php?option=com_content&task=view&id=31&Itemid=58

Pored gore navedenih dokumenata, u ovom procesu je potrebno uzeti u obzir i postojeće kantonalne i općinske strategije razvoja. Ovo će se postići uključivanjem predstavnika relevantnih kantonalnih i općinskih institucija u rad radne grupe za izradu strategije ruralnog razvoja BiH.

Bitni strateški okviri u kojima se trebaju kretati ciljevi strategije ruralnog razvoja prema horizontalnoj liniji su oni postavljeni u **srednjoročnoj strategiji razvoja poljoprivrednog sektora u Federaciji BiH (2006-2010)**. Generalni ciljevi ovog strateškog dokumenta se definiraju kao:

1. stvaranje održivog poljoprivrednog sektora sa većom i efikasnijom proizvodnjom hrane koja će imati konkurentnost na domaćem i vanjskom tržištu,
2. poboljšanje spoljno-trgovinskog bilansa hrane i zajedno sa sektorom prerade davanje doprinosa rastu BDP i BDV nacionalne ekonomije,
3. stvaranje radnih mjesta za što veći broj nezaposlenih stanovnika,
4. priprema sektora za ulazak u WTO i integraciju u EU
5. stvaranje općeg ambijenta uz održive uslove življenja za povratak ljudi na selo, i
6. čuvanje životne sredine od štetnih efekata poljoprivredne i drugih proizvodnji.

U svrhu horizontalne komplementarnosti, te definiranje strateških ciljeva, potrebno je uzeti u obzir i strateške ciljeve sljedećih dokumenata:

- Srednjoročna strategija razvoja poljoprivrednog sektora u F BiH (2006-2010)
- Strategiju razvoja poduzetničkih zona u FBiH (2007 – 2010), Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH
- Strateški plan i program razvoja energetskog sektora Federacije BiH (2008-2010)
- Plan razvoja zdravstva u FBiH od 2008. do 2018, usvojeno od strane Doma naroda Parlamenta Federacije BiH
- Strategija zaštite okoliša Federacije Bosne i Hercegovine 2008-2018, nacrt

Pored gore navedenih usvojenih dokumenata, treba uzeti u obzir dokumente u izradi kao što su strategija razvoja turizma FBiH, te strateške pravce razvoja svakog od relevantnog sektora. Ovo će se postići uključivanjem relevantnih predstavnika federalnih ministarstava u rad radne grupe za izradu strategije ruralnog razvoja.

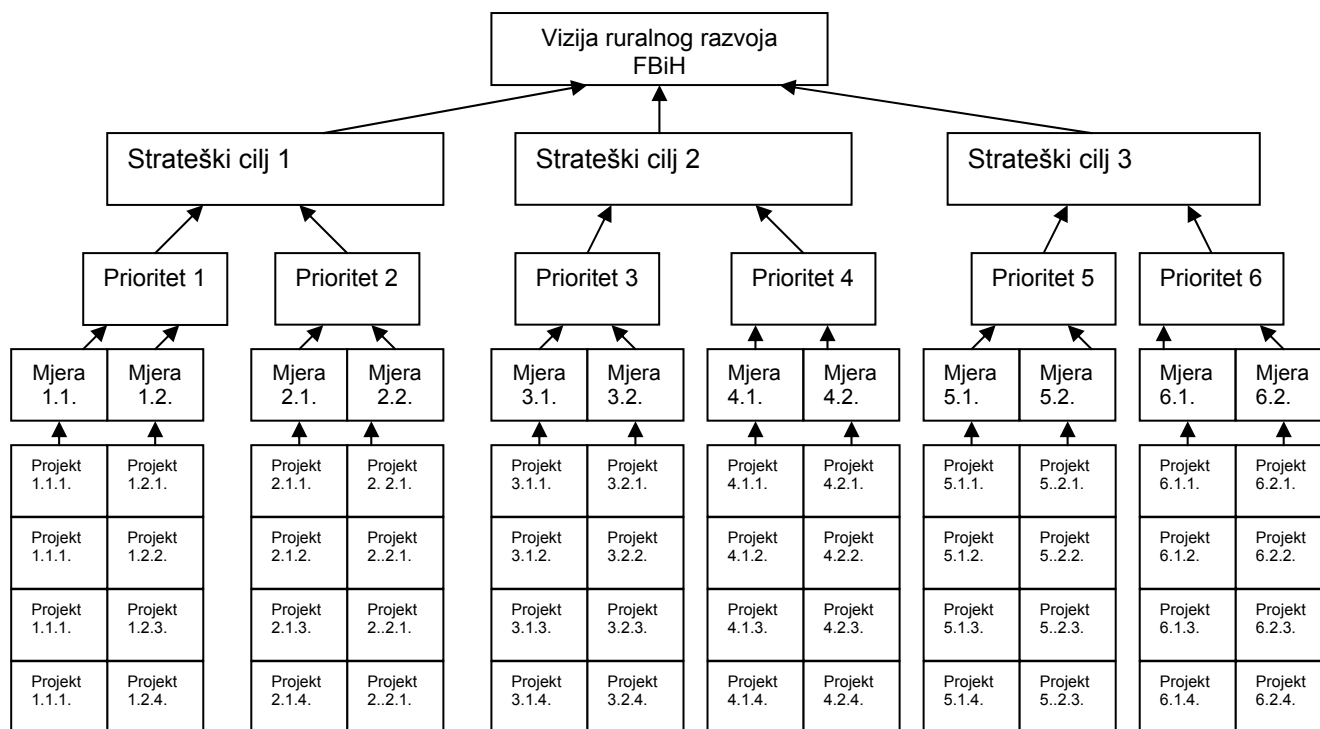

2.5.3. Prioriteti i mjere za provedbu strateških ciljeva

Prioriteti i mjere, treba da budu „imenom i prezimenom“ definirani, odnosno „logičkim stepenicama“ povezani i stavljeni u direktnu pozitivnu korelaciju sa postavljenim strateškim ciljevima. Svaki od strateških ciljeva ima svoje definirano prioritarno područje, te svako od prioritarnih područja treba da ima svoje mjere i projekte, koji će svojom implementacijom dovesti do dostizanja strateški postavljenih ciljeva. Strategija ruralnog razvoja treba da ima pored analitičkog, naglašen i operativni karakter, jer samo kao takva će biti primjenjiva u praksi.

Strategija ruralnog razvoja identifikira top projekte po prioritetima, za koje treba da se uradi projektni sažetak, sa specifikacijama koje ukazuju na potrebne investicije te nosioca implementacije²³.

Shema br. 3: Plan implementacije strategije ruralnog razvoja

²³ Za pojašnjenje poštivanja principa „logičkih stepenica“ vidi shemu 2, Plan implementacije strategije

2.6. Zakonska i institucionalna podrška

Federalno ministarstvo poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva je iniciranjem izrade ovog dokumenta otvorilo pitanje planskog pristupa u oblasti ruralnog razvoja u BiH.

Ukoliko želimo stvarati pretpostavke za ruralni razvoj u F BiH prema principima i standardima primijenjenim u EU moramo znati sljedeće:

Glede metodološkog koncepta, u EU se ruralni razvitak prostorno temelji na regionalnoj podjeli država članica. Prema odgovarajućim kriterijima, regije se dijele na urbane i ruralne, i njihov se razvitak planira i podupire sukladno toj podjeli.

Planiranje razvitka provodi se putom sedmogodišnjih planova ili programa, u kojima se detaljno određuju ciljevi, prioriteti, mjere, korisnici, organizacija i provedba politike ruralnog razvitka za navedeno razdoblje. Programi ruralnog razvitka se donose na razini države ili regije, a za financiranje iz proračuna ZPP-e, odobravaju se na razini EU. Za provedbu planova i plasman sredstava odgovorne su nacionalne institucije koje moraju biti akreditirane pri Europskoj komisiji, što je u skladu s načelom decentralizacije financiranja.

Usvajanje ukratko opisanog sustava zahtijeva dobro poznavanje njegovog djelovanja i razvijenu institucijsku infrastrukturu, za što je potrebno određeno vrijeme. Što prije se na razini države ili regije počne razmišljati i djelovati prema načelima politike ruralnog razvitka EU, to će se prije stvoriti uvjeti za korištenje sredstava EU. U tom smislu, ruralni razvitak ne može se promatrati odvojeno od regionalnog razvitka, već se obje politike moraju nadopunjavati i usklađivati.²⁴

Dakle, Federalno Ministarstvo poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva, se nakon što primi i prihvati dokument osnova strategije ruralnog razvoja, treba pojaviti kao njegov predlagač, kako bi provođenjem redovne procedure, omogućili njegovu operacionalizaciju, odnosno njegovu implementaciju i provođenje na terenu.

U izradi strategije sudjeluju Voditelj projekta, stručni suradnici i ostali članovi glavnog tima, radne i partnerske grupe, te vanjski suradnici.

²⁴ Izvor: Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, oktobar 2005.; *Istraživanje mogućnosti razvitka sela i seoskog prostora na području zagrebačke županije, Program ruralnog razvitka 2006. – 2013.*, str. 2

S toga, nosilac izrade strategije će putem radne grupe obavljati koordinaciju s nadležnim ministarstvima na svim nivoima u stvaranju uvjeta za dalju institucionalnu podršku u procesu implementacije ovog plana.

Zakonska i institucionalna podrška u procesu strateškog planiranja treba da bude osigurana tako što će svaki nivo izrade strategije, kao parcijalni dio dokumenta strategije proći verifikaciju od strane radne grupe.

2.7. Harmonizacija strategije s planskim dokumentima relevantnim za ruralni razvoj F BiH

Nosilac izrade ovog dokumenta odgovoran je za prikupljanje i evidentiranje svih dokumenata s kojim se trebaju upoznati stručna lica i radne grupe tokom izrade strategije ruralnog razvoja na području F BiH.

Od značajnijih dokumenata u nadležnosti federalnih ministarstava, prema horizontalnoj komplementarnosti, trebaju se uzeti u obzir sljedeći dokumenti:

- Plan razvoja zdravstva u FBiH od 2008. do 2018, usvojeno od strane Doma naroda Parlamenta Federacije BiH
- Srednjoročna strategija razvoja poljoprivrednog sektora u F BiH (2006-2010)
- Strategiju razvoja poduzetničkih zona u FBiH (2007 – 2010), Ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta FBiH
- Strateški plan i program razvoja energetskog sektora Federacije BiH (2008-2010)
- Strategija zaštite okoliša Federacije Bosne i Hercegovine (2008-2018), nacrt

Pored gore navedenih usvojenih dokumenata, treba uzeti u obzir dokumente u izradi kao što su strategija razvoja turizma FBiH, te strateške pravce razvoja svakog od relevantnog sektora. Ovo će se postići uključivanjem relevantnih predstavnika federalnih ministarstava u rad radne grupe za izradu strategije ruralnog razvoja.

Od značajnijih strateških dokumenata u smislu vertikalne komplementarnosti, potrebno je uzeti u obzir:

- PRSP strategiju (2004-2007), odnosno radne verzije Strategija razvoja BiH 2008.-2013. i Strategija socijalne uključenosti, DEI

Srednjoročna razvojna strategija (MTDS): Srednjoročna razvojna strategija za BiH (PRSP) 2004-2007 usvojena je i objavljena u maju 2004, a utvrđuje strateške ciljeve i obaveze za sve važne ekonomske i društvene sektore BiH. Revidirana strategija sa postavljenim prioritetima objavljena je u oktobru 2006.

Tekst sadrži revidirane sektorske strategije (uključujući poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i vodoprivredu).

- Strateški plan BiH za harmonizaciju i operativni program za sektor poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja (2008-2010), nacrt, SESMARD

Ovi dokumenti su pripremljeni u 2007. uz podršku tehničkog tima eksperata iz MVTEO, entitetskih ministarstava poljoprivrede, Brčko Distrikta i EU. Dokumenti pružaju strateški okvir i akcioni plan za koordiniran razvoj sektora tokom sljedeće tri godine.

- Nacrt okvira za postepenu harmonizaciju mjera podrške za poljoprivredu i ruralni razvoj u BiH (juni 2008):

Pripremljen prvom polovicom 2008. u okviru rada radnih grupa za podsektore, koje su bile sastavljene od službenika iz entiteta uz koordinaciju MVTEO-sektora za poljoprivredu, prehranu, šumarstvo i ruralni razvoj (i podršku EC SESMARD projekta), ovaj okvir pruža detaljne analize podsektora i mjera podrške za mlijeko, stočarstvo-meso, voće i povrće te žitarice. Dokument također pruža preporuke za postepeno prilagođavanje i harmonizaciju mjera podrške za poljoprivredu i ruralni razvoj u BiH, kako u okviru BiH tako i sa sličnim mjerama koje se primjenjuju u Evropskoj uniji.

Nosilac izrade, radne grupe i ostali učesnici na svim nivoima pored navedenih moraju biti upoznati s sljedećim dokumentima

- Strategija Integriranja BiH u Evropsku Uniju, DEI
- Politike djelovanja i osnovne strategije Vlade Federacije BiH, u mandatnom periodu 2007-2010, Vlada FBiH
- Regionalne razvojne strategije
- Evropsko partnerstvo za BiH (Odluka 2008/211/EC), koja nadograđuje MTDS i utvrđuje kratkoročne i srednjoročne prioritete uključujući i poljoprivredu.
- Zeleni izvještaj F BiH, 2007: Ovaj dokument je finaliziran u junu 2008 i opisuje nadležnosti nekih struktura i institucija koje pružaju usluge sektoru, različite setove

ekonomskih i drugih podataka (struktura gazdinstava, proizvodnja, uvoz-izvoz, prerada, zaposlenost itd.) te neke od evidentnih izazova i problema. Također pruža detaljan sažetak podrške koju je vlada F BiH pružila za poljoprivredu i ruralni razvoj u 2007.

Proces harmonizacije će se odvijati uz pomoć članova rade grupe koju čine predstavnici nadležnih i drugih relevantnih ministarstava.

2.8. Rizici i pretpostavke

Tokom procesa uključivanja aktera iz različitih sektora odnosno s različitih nivoa nadležnosti u diskusije o sadržaju i preporukama strategije ruralnog razvoja Federacije BiH, potrebno je usaglasiti nivo do kojeg će se ovi aktera uključivati u proces planiranja, a koji će biti sukladan važnosti određenih aspekata ruralnog razvoja koji se nalaze pod njihovim ingerencijama. Premda i «Osnove strategije ruralnog razvoja FBiH» za period 2008 – 2010 na određen način uvjetuju učešće različitih aktera u procesu ruralnog razvoja u samom procesu definiranja prioriteta strategije, te u procesu planiranja, zbog realne potrebe da proces izrade strategije ipak ostane realne i praktične naravi, potrebno se vrlo jasno odrediti u smislu očekivanja učešća i spremnosti predstavnika ostalih institucija da učestvuju u procesu planiranja, na njih se oslanjajući više kao na izvor relevantnih informacija, sredstvo provjere i verifikacije podataka, te resurs koji će po izradi nacrtu strategije omogućiti njezino obogaćivanje relevantnim podacima i ulaznim informacijama koje će strategiju učiniti maksimalno relevantnom i primjenjivom.

Sam postupak odabira kriterija za definiranje ruralnih područja već otvara niz mogućnosti za debate političkog karaktera i diskusije oko odabira kriterija koji će omogućiti s jedne strane transparentan proces definiranja područja, no i ostaviti mogućnost da se definiraju i kriteriji kojima bi se prioritetima imenovala regije od posebnog interesa. Strategija bi se ovom problematikom trebala pozabaviti u smislu revizije dosad utvrđenih kriterija donesenih odnosno predloženih na nivou međuministarskih radnih grupa i tokom realizacije SESMARD projekta u smislu njihove usklađenosti i sličnosti s kriterijima kojima su se koristile ostale članice.

Mogućnost primjenjivosti OECD kriterija u bosanskohercegovačkom kontekstu ponovno dovodi u pitanje primjenjivost usvojenih europskih kriterija koji ne uzimaju u obzir specifičnost zemlje u kojoj su se tokom proteklih 16 godina desile migracije stanovništva enormnih razmjera, a popis

stanovništva nije obavljen od 1991. godine. Oslanjanje na podatke o broju stanovnika na osnovu biračkih spiskova ili podataka kojima raspolažu općinske službe je vrlo nepouzđano i ne predstavlja ispravan pristup u definiranju ruralnih područja na osnovu kriterija koji uključuju broj stanovnika kao jedan od dominantnih faktora. Uspostavljanjem registra poljoprivrednih gazdinstava ova bi se situacija donekle mogla popraviti, ali i dalje je potrebna doza opreza kako bi se adekvatno pristupilo definiranju ruralnih područja isključivo na osnovu stvarne podobnosti određenih regija / lokaliteta.

Harmonizacija strategije ruralnog razvoja Federacije BiH prvenstveno s procesom izrade državne strategije ruralnog razvoja je pretpostavljena i ovim dokumentom. Bilo kako bilo, u slučaju vremenske neusklađenosti razvoja strategija ili izrazite neusklađenosti identificiranih prioriteta u strategiji ruralnog razvoja na različitim nivoima, nositelj procesa izrade strategije ruralnog razvoja Federacije BiH će se rukovoditi interesom Federacije Bosne i Hercegovine i definiranim prioritetima i standardima koje je potrebno postići u svjetlu ispunjavanja uvjeta Europskog partnerstva preciziranih u Akcionom planu.

2.9. Izrada načela za odabir, nadzor i ocjenu projekata

Za osiguranje efikasne implementacije ovog strateškog dokumenta, stručni tim će u suradnji s komisijom osmisliti i predložiti djelotvoran i održiv sistem odabira, financiranja, nadzora i ocjene uspješnosti pojedinih programa.

U tu svrhu svaki od strateških ciljeva treba da ima niz indikatora, koji će se koristiti za ocjenu uspješnosti implementacije strategije.

Prema strategiji harmonizacije poljoprivrede, prehrane i ruralnog razvoja, navodimo moguće indikatore za gore pomenuti proces ocjene uspješnosti:

Cilj	Indikator
Promovirati razvoj raznolikog, održivog, konkurentnog i dinamičnog sektora poljoprivrede, šumarstva i prehrane.	<ul style="list-style-type: none"> - broj proizvoda koji bilježe rast cijena uslijed rasta kvalitete - broj novoosnovanih zadruga, saveza - broj okrupnjenih ha - broj subjekata koji su uveli HACCAP, ISO...
Osigurati harmonizacija i integriranje sektora u evropsko (EU) i svjetsko tržište	<ul style="list-style-type: none"> - broj novoosnovanih institucija - broj korisnika stručne podrške u ruralnom prostoru - broj uključenih stakeholdera-a u provođenju aktivnosti usmjerenih na kreiranje i provedbu ruralnog razvoja na lokalnoj razini - broj ostvarenih partnerstava
Ohrabriti diversifikacija ekonomskih aktivnosti, poboljšati zaposlenost i dohodak, kao i kvaliteta života u ruralnim područjima.	<ul style="list-style-type: none"> - broj korisnika čija je djelatnost djelimično poljoprivredna ili nepoljoprivredna - broj potpomognutih projekata za nepoljoprivrednu djelatnost - broj korisnika koji su ostvarili podršku MSP-a - broj privrednih subjekata čija je djelatnost ruralni turizam - broj kreveta privrednih subjekata koji obavljaju djelatnost seoskog turizma
Osigurati pristup i dostupnost visokokvalitetne, ekonomične i sigurne hrane.	<ul style="list-style-type: none"> - broj poljoprivrednih subjekata koji su uveli standarde za zdravstvenu ispravnost hrane - broj proizvoda koji bilježe rast cijena uslijed rasta kvalitete
Osigurati racionalno korištenje i zaštita prirodnih resursa i biodiverzitet.	<ul style="list-style-type: none"> - broj privrednih subjekata koji koriste poticaje ekološke proizvodnje - površina u ha pod ekološkom proizvodnjom - površina zapuštenog zemljišta u ponovnoj kultivaciji - broj učesnika na tečajevima, treninzima itd. - broj novih radnih mjesta u okviru ekološke proizvodnje na poljoprivrednim gazdinstvima

3. FAZE I KORACI U PROCESU IZRADE STRATEGIJE

3.1. Identifikacija ključnih aktera u procesu izrade strategije

Ključni akteri u procesu izrade strateškog plana razvoja su prije svega donosioci odluka te drugi predstavnici javnih institucija koji imaju utjecaja na proces te eksperti iz različitih oblasti.

Strategija ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine je u principu multidisciplinarni dokument, te je u procesu njegove izrade neophodno osigurati adekvatnu participaciju predstavnika većine ministarstava Vlade F BiH.

Prema tome, u procesu izrade Strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine potrebno je uključiti što veći broj predstavnika relevantnih ministarstava među kojima ističemo:

- Ministarstvo poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva F BiH
- Ministarstvo okoliša i turizma F BiH
- Ministarstvo razvoja poduzetništva i obrta F BiH
- Ministarstvo prometa i komunikacija F BiH
- Ministarstvo obrazovanja i nauke F BiH
- Ministarstvo kulture i sporta F BiH
- Ministarstvo zdravstva F BiH
- Ministarstvo rada i socijalne politike F BiH
- Ministarstvo trgovine F BiH
- Ministarstvo prostornog uređenja
- Ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica

Pored predstavnika vlasti s Federalne razine učešće u izradi ovog dokumenta će uzeti i predstavnici kantonalnih i općinskih vlasti.

Osim toga, kako smo ranije rekli u izradu Strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine potrebno je uključiti odgovarajuće naučno obrazovne institucije (Poljoprivredno prehrambeni fakultet u Sarajevu, Agronomski fakultet Mostar itd.) specijalističke agencije i organizacije, istaknute poduzetnike i predstavnike zadruga i relevantnih nevladinih organizacija.

3.2. Provođenje procesa strateškog planiranja

3.2.1. Uspostava tijela za izradu strategije

Formiranje glavnog tima. Nosilac izrade Strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine će imenovati članove glavnog tima koji se sastoji od voditelja projekta, zamjenika voditelja projekta, te drugih članova tima koji osiguravaju tehničku podršku u realizaciji procesa izrade strateškog plana.

Formiranje radne grupe. Radna grupa je sačinjena od predstavnika pomenutih ministarstava i stručnjaka kojima je povjereno učešće u operacijama i predstavlja ključno operativno tijelo procesa izgradnje strategije u svakom od ciljnih područja.

Formiranje partnerske grupe. Partnerska grupa je na temelju potencijalno moguće članske strukture veoma važna za sveobuhvatan pristup u procesu izrade strategije. U partnersku grupu se mogu uključiti donosioci političkih odluka, predstavnici naučno obrazovnih institucija, zatim predstavnici poslovnog sektora, kao i predstavnici relevantnih organizacija i udruženja. Uključivanje partnerske grupe ima za cilj da se pažnja jednako usmjeri na sve elemente i oblasti bitne za izradu strateškog plana ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine.

Formiranje fokus grupa. Članovi fokus grupa se biraju iz radne i partnerske grupe. Voditelj projekta će u suradnji s radnom i partnerskom grupom oformiti fokus grupe i to kako slijedi:

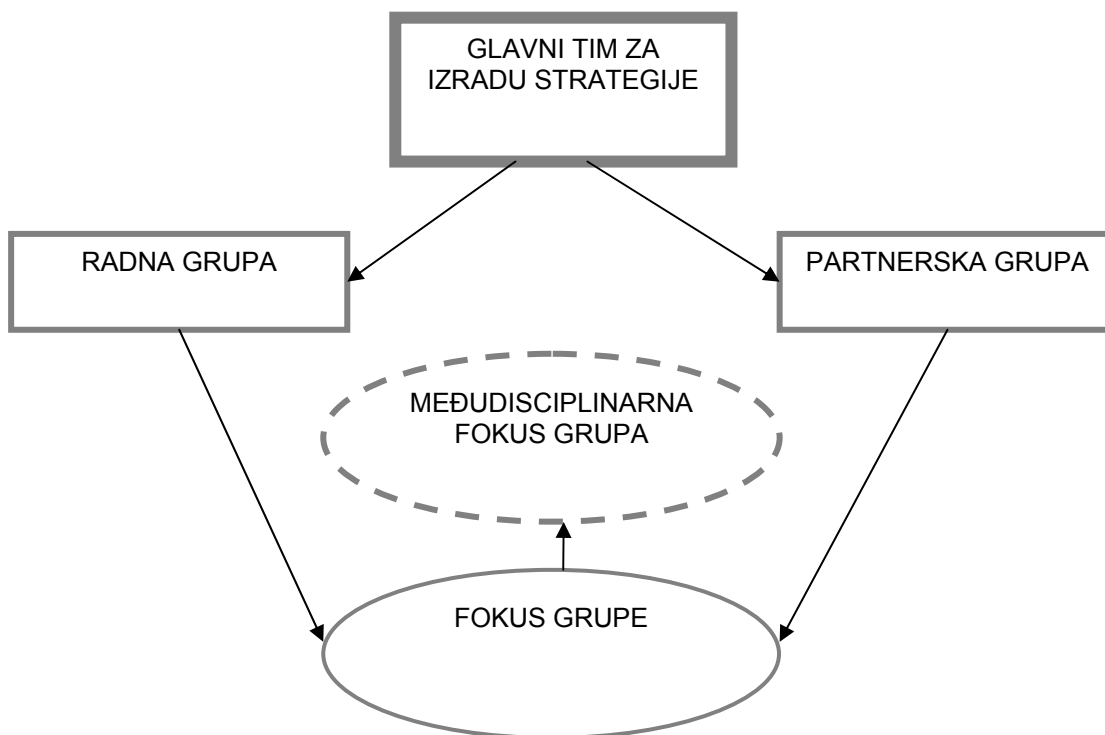
- Fokus grupa: poljoprivreda
- Fokus grupa: ekonomija i razvoj malih i srednjih preduzeća
- Fokus grupa: turizam
- Fokus grupa: komunalna i privredna infrastruktura
- Fokus grupa: institucionalna i društvena infrastruktura
- Fokus grupa: zdravstvena i socijalna zaštita
- Fokus grupa: ekologija i zaštita životne sredine
- Fokus grupa: ljudski resursi

Fokus grupe su kreativni mehanizmi za sačinjavanje scenarija i instrumenata za provođenje strategije. U radu fokus grupa učestvuju i stručni konsultanti koji doprinose da se određena strateška usmjerenja i orijentacije za njihovu primjenu konkretiziraju.

Uspostava međudisciplinarnе fokus grupe. Međudisciplinarna fokus grupa sačinjena je od predstavnika svih fokus grupa. Svaka fokus grupa imenuje po jednog člana koji će učestvovati u radu međudisciplinarnе fokus grupe. Zadatak međudisciplinarnе fokus grupe je da osigura adekvatnu koordinaciju i na taj način izbjegne horizontalno i vertikalno preklapanje razvojnih mjera, te da se postigne i zadrži održivost strateških i operativnih elemenata plana.

Shema br. 4: Formiranje tijela za izradu strategije

3.2.2. Organizacija i realizacija rada svih tijela

Organizacija rada gore pomenutih tijela, čije osnivanje je relevantno za proces strateškog planiranja, započinje uvodnim sastankom na kojem se predstavlja metodologija rada, te vremenski okviri. Na uvodnom sastanku će se putem koncenzusa usvojiti procedure rada, prihvatiti obveze doprinosa i učešća u radu relevantnog tijela.

Proces izrade strategije ruralnog razvoja će teći u fazama, odnosno svaki od neophodnih elemenata strategije ruralnog razvoja koji se treba definirati (Socio-ekonomska analiza, SWOT analiza, vizija, strateška opredjeljenja, strateški ciljevi, prioriteti i mjere, projekti) će za sobom nositi planirani broj sastanaka svake od formiranih grupa. Rad radne grupe, partnerske grupe, te fokus grupa koordinira glavni tima za izradu strategije.

3.3. Izrada nacrt strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine

Nakon objedinjavanja i obrade podataka sakupljenih radom radne grupe, stručni tim, u suradnji sa radnom grupom će pripremiti Nacrt strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine koji će biti ponuđen na uvid i komentare učesnicima u procesu razrade strategije, te Federalnom ministarstvu poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva.

Sam proces revizije Nacrta strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine na ekspertskom će nivou biti koncipiran na izrazito praktičan način, omogućavajući brz, ali i kvalitetan proces pregleda predloženog dokumenta, te olakšan način prikupljanja povratnih informacija od relevantnih aktera u procesu. U samom proces provjere relevantnosti sadržaja Nacrta strategije ruralnog razvoja, nositelj posla i učesnici u radu stručnih timova, konsultirat će se s Delegacijom Europske komisije u BiH o ključnim elementima koji se tiču usklađivanja politike ruralnog razvoja s EU standardima.

3.4. Usvajanje strategije ruralnog razvoja FBiH

Strategiju ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine, nakon provedenih javnih prezentacija i javne rasprave, usvaja Vlada Federacije Bosne i Hercegovine na prijedlog Ministarstva poljoprivrede vodoprivrede i šumarstva Federacije Bosne i Hercegovine. Nakon što

Vlada F BiH usvoji Strategiju ruralnog razvoja F BiH, ista se upućuje u parlamentarnu proceduru.

Shema br. 5: Metodologija izrade strategije ruralnog razvoja

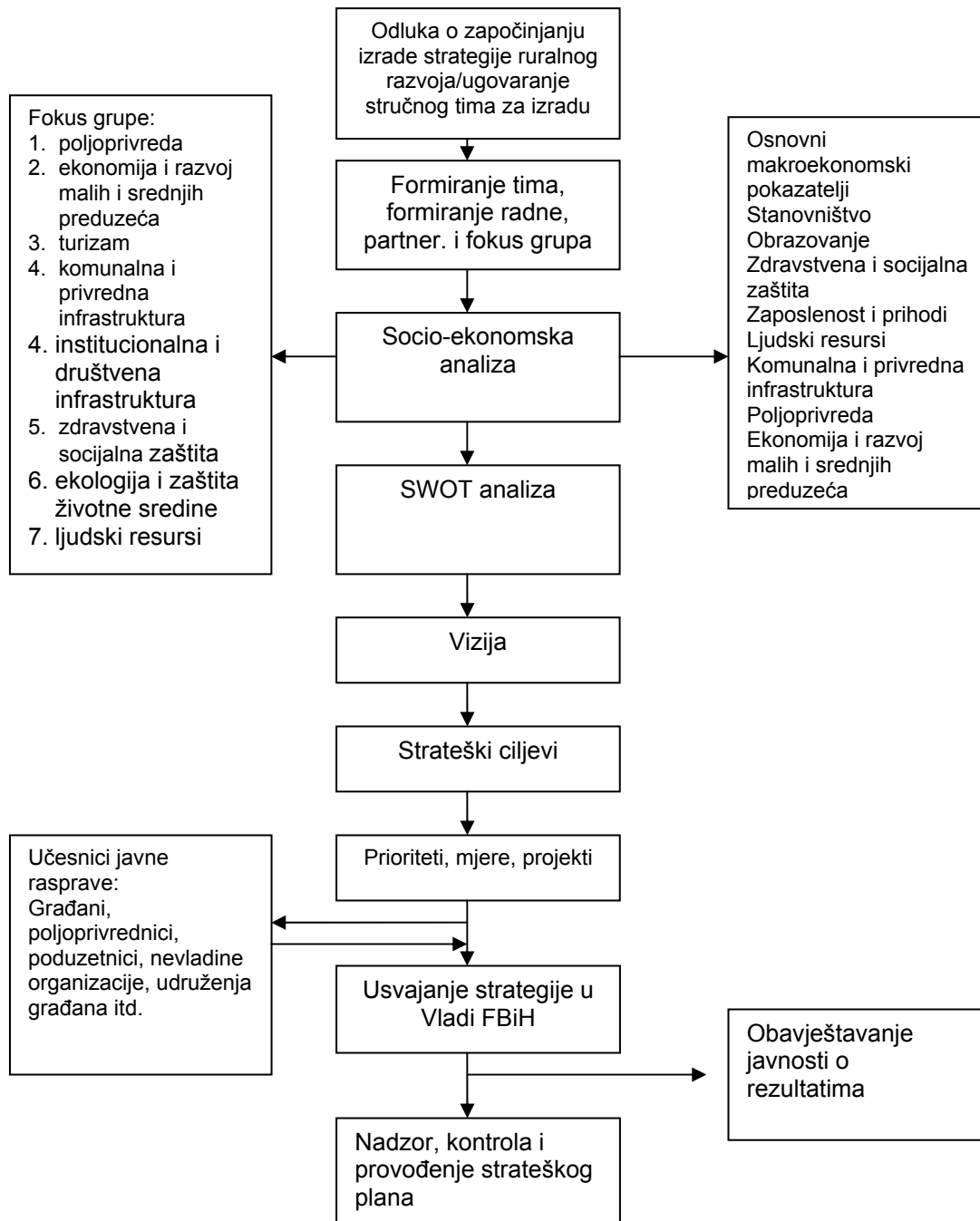

Tabela br. 1 *Prijedlog sadržaja strategije ruralnog razvoja*

1.	Predgovor (Ministar federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva)
2.	Sažetak
3.	Uvodni dio
3.1.	Postojeći dokumenti vezani uz ruralni razvoj i strateško planiranje - komplementarnost
4.1.	Definiranje ruralnih područja u FBiH
4.2.	Politika ruralnog razvoja u EU
5	Socio-ekonomska analiza ruralnih područja FBiH
5.1.	Osnovni makroekonomski pokazatelji
5.2.	Stanovništvo
5.2.1	Obrazovanje
5.2.2.	Zdravstvena i socijalna zaštita
5.2.3.	Zaposlenost i prihodi
5.2.4.	Ljudski resursi
5.3.	Komunalna i privredna infrastruktura
5.4.	Poljoprivreda
5.5.	Ekonomija i razvoj malih i srednjih preduzeća
5.6.	Turizam
6.	SWOT analiza
7.	Vizija ruralnog razvoja
8.	Strateški ciljevi
9.	Prioriteti i mjere za provedbu strateških ciljeva
11.	Zakonska i institucionalna podrška
12.	Izrada načela za odabir, nadzor i ocjenu projekata
13.	Top projekti

4. PRINCIPI I METODOLOGIJA

4.1. Osnovne informacije

Proces izrade strategije ruralnog razvoja FBiH temelji se na općeprihvaćenoj metodologiji izrade strateških razvojnih dokumenata, a obuhvata analizu stanja ciljanog područja, SWOT analizu, definiranje vizije ruralnog razvoja, definiranje strateških ciljeva i prioriteta, te prijedloge mjera i projekata koji će svojom implementacijom voditi do dostizanja unaprijed definiranih strateških ciljeva. Dakle, strategija ruralnog razvoja na području F BiH otkriva mogućnosti, ciljeve, prioritete, načine i metode da se ti ciljevi dostignu, te odgovornosti za kontinuiran proces strateškog planiranja. Također strategija ruralnog razvoja predstavlja dokument na osnovu kojeg se planiraju buduća ulaganja i investicije u ruralnim područjima. Strategija ruralnog razvoja obuhvata period od 5-7 godina. Osnovni razlog za obuhvaćanje srednjoročnog perioda leži u činjenici da već sada akteri ruralnog razvoja u našoj zemlji treba da slijede principe na kojima se temelji i funkcionira EU. Prema metodološkom konceptu u EU ruralni razvoj se prostorno temelji na regionalnoj podjeli država članica. Na osnovu odgovarajućih kriterija, regije se dijele na urbane i ruralne, a njihov se razvoj planira i podržava prema takvoj podjeli. Planiranje razvoja se provodi putem sedmogodišnjih planova ili programa, u kojima se detaljno određuju ciljevi, prioriteti, mjere, korisnici, organizacija i provedba politike ruralnog razvoja za navedeno razdoblje. EU trenutno provodi plan koji obuhvata period od 2006 – 2013 godine²⁵.

Metodološki pristup koji će se primijeniti je, odnosno, kreneće se od lokalnih učesnika u ruralnom razvoju, prema učesnicima na kantonalnoj i federalnoj razini.

4.2. Principi i metodologija

Izradu strategije razvoja vode sljedeći osnovni principi:

- „Bottom up“ pristup, odnosno pristup „odozdo“. Lokalni učesnici u ruralnom razvoju trebaju biti direktno uključeni u proces prepoznavanja potreba ruralnih područja, te identifikacije mjera i projekata, koji će voditi do dostizanja strateških ciljeva.

²⁵ IPA - Instrument for Pre-accession (Instrument za predpristupnu podršku)

- „Top-down pristup“. Ovaj pristup se primjenjuje u procesu obezbijeđenja Federalnih dostupnih podataka. Nedostatak u općenitosti ovog pristupa će biti prevaziđen u kombinaciji sa „Bottom up“ pristupom.
- Partnerstvo u pripremi i implementaciji. Osnove strategije ruralnog razvoja ne bi trebao biti dokument administrativnog karaktera, već dokument konsenzusa u zajednici na osnovu koga općinska uprava, poslovna zajednica, javne organizacije i građani preuzimaju određene obaveze za budućnost. Strategija razvoja se izrađuje i implementira uz učešće svih ključnih osoba i institucija koji imaju utjecaj na razvoj ove oblasti. Strategija kao dokument nije direktiva, nego kompilacija konsenzusa i razumnih zahtjeva adresiranih od strane zajednice na upravne strukture. To je sporazum o specifičnim mjerama strateške važnosti i za građane, za privredu i strukture vlasti.
- Kombinacija dugoročne vizije i specifičnih ciljeva razvoja na srednji rok. Strategija ruralnog razvoja ne identifikuje samo dugoročne ciljeve i razvojne mogućnosti, nego i specifične mjere. Kao dugoročan plan sadrži mjere koje će imati dugoročne uticaje i posljedice, ali i srednjoročni plan (3 godine) sa ciljevima koji su u skladu sa adekvatnim resursima i mogućnostima.
- Fokus je na elementima važnim za ruralni razvoj Federacije Bosne i Hercegovine. Razvojni plan se mora bazirati na resursima, potencijalima i mogućnostima koje mogu doprinijeti poboljšanju kvaliteta življenja i stvoriti izvjesne razvojne perspektive. Stoga je potrebno polaziti od strategijskog planiranja baziranog na konkurentskim prednostima i slabostima, kao i na izboru odgovarajućeg scenarija razvoja. U nastojanju da ostvari svoje ciljeve, Federacija BiH mora kontinuirano identificirati i upravljati svojim prednostima. Uz to mora znati koje svoje funkcije može i treba razvijati, koje se sve prepreke nalaze na putu realizacije ciljeva i kako te prepreke mogu biti efikasno eliminirane ili pretvorene u prednosti.
- Komplementarna i sinergijska povezanost planiranja ruralnog razvoja Federacije BiH sa smjerovima razvoja susjednog entiteta. Strategija ruralnog razvoja treba da uspostavi sistem povezivanja planiranja razvoja F BiH sa susjednim entitetom. Rješavanje zajedničkih problema i zajednički razvojni smjerovi preduslov su dobrih rezultata i kvalitetnog razvijanja, te korištenja resursa.

- Osnove strategije ruralnog razvoja je sintetiziran dokument fokusiran na one glavne pravce razvoja ruralnih područja F BiH, koji po SWOT analizi obećavaju najbolje učinke razvoja. Plan sadrži ideje i principe koji daju orijentaciju poslovnoj zajednici, potencijalnim investitorima i donatorima, kantonalnoj i općinskoj administraciji, te građanima, čime im pomaže u donošenju odluka za budućnost. Ovaj dokument ne zamjenjuje i ne poništava ostale postojeće planove. On je prije svega usmjeren na identificiranje razvojnih politika u oblastima koje smatramo prioritetima razvoja. Svaki, pa ni ovaj plan, stoga nisu konačno sveobuhvatni.

- Obaveza permanentnog rada na strategiji. Rad na strategiji ruralnog razvoja ne prestaje odobravanjem i publikovanjem dokumenta strategije ruralnog razvoja na području F BiH. Njena implementacija će biti kontrolirana i evaluirana. Također, potrebne su godišnje revizije napretka plana i njegove eventualne modifikacije i prilagođavanja novonastalim uslovima.

Osnove strategije ruralnog razvoja pokazuju visok nivo javnog konsenzusa poštujući glavne razvojne prioritete, kao i visok nivo političke kulture, poslovnosti i javnog djelovanja.

Nadalje, osnovni principi implementacije će biti:

1. transparentnost
2. sistemski pristup
3. participativni pristup

Transparentnost će se postići obavještanjem relevantnih stakeholdera-a, kao što su univerziteti, škole, mala i srednja preduzeća i ostale relevantne firme, Privredna komora, Regionalna razvojna agencija, o ciljevima projekta, napretku i ostalim bitnim informacijama, te njihovom uključivanjem u rad radnih grupa. Ovo će doprinijeti organiziranom i sveobuhvatnom „napadu“ na rješavanje problema ruralnih područja i koordiniranom razvoju istih. Šira javnost će također biti informirana putem promotivnih materijala kao što su mediji koji bi pratili sve važne događaje vezane za projekt.

Sistemski pristup će se također primijeniti s obzirom da ovaj projekt uključuje uspostavljanje novoga sistema komunikacije za glavne aktore u ruralnim područjima. Kroz konstantne sesije i

rasprave sistem nastavlja komunicirati s ključnim stakeholdera-ima koji će doprinijeti adekvatnoj organizaciji i realizaciji zadatka.

Participatorni pristup će biti omogućen zahvaljujući projektnom implementacijskom timu i projektnim partnerima i ostalim bitnim stakeholderima u procesu implementacije. Konzorcij za ruralni razvoj će osigurati učestvovanje svih stakeholdera primjenjujući PACA metodologiju (Participatory Appraisal of Competitive Advantage²⁶) koja će rezultirati spajanjem kompetitivnih prednosti ovoga sektora i stvaranju bolje pozicije na tržištu.

Predložena metodologija je najbolji način za postizanje projektnih ciljeva. Svi relevantni subjekti će imati svoju ulogu u projektu sa tačno definiranim zadacima i zaduženjima. Ova metodologija će osiguravati to da sve aktivnosti budu provedene na vrijeme i na najbolji mogući način, budući da su definirane na način da svaki dio daje svoj maksimalan doprinos. Sve što se nauči za vrijeme trajanja ovoga projekta će biti od velike važnosti za sve slične aktivnosti u budućnosti.

Novoformljeni projektni i stručni tim će se organizirati na način da svaki član tima ima zadatak u skladu sa svojim ranijim iskustvom i znanjem, te sa jasno utvrđenim procedurama i zaduženjima. Informacije teku između članova projektnog tima, a sistem izvještavanja i menadžmenta će biti definiran na način da će se nadgledanje temeljiti na tačnim i preciznim informacijama. U svakom trenutku bit će tačno vidljivo na kojem se stadiju proces implementacije nalazi (uspoređujući stadij implementacije sa planom – kao što je definirano u Akcionom planu), koje prepreke i rješenja će biti upotrebljena.

Da bi uvažili principe izrade strategije potrebno je upotrijebiti adekvatne metode:

Izrada dokumenta po principu «korak po korak» i koordinirano vođenje procesa i aktivnosti. Za kvalitetnu izradu osnova strateškog plana potrebno je dovoljno vremena za završetak svakog koraka i upotreba rezultata za sljedeći korak. Svaki drugačiji način uzrokovao bi probleme u kasnijem i višem nivou procesa (kod prihvatanja dokumenta i u implementaciji). Tako je nezamislivo postavljati razvojnu strategiju ne poznavajući resurse, bez SWOT analize ili bez transparentnosti i osjećaja vlasništva zajednice prema dokumentu.

²⁶ Jörg Meyer-Stamer (2003), *Participatory Appraisal of Competitive Advantage (PACA): Učinkovito lansiranje inicijativa lokalnog ekonomskog razvoja, radna verzija Mesopartnera 01 / 2003*, dostupno na: http://www.mesopartner.com/publications/mp-wp1_PACA.pdf

Pošto ipak mnoge aktivnosti potječu i horizontalno, potrebna je i stalna koordinacija rada radnih grupa, foruma i konferencija.

Proces izrade strategije ruralnog razvoja vodi i koordinira tim stručnih lica, kojima je povjeren pomenuti posao. Procesualnu i koordinacionu funkciju u cjelokupnom procesu ima tijelo – komisija (15-20 članova), sastavljena od članova predstavnika resornih federalnih i kantonalnih ministarstava, općinskih uprava, privrednika, obrazovnih institucija, predstavnika nevladinog sektora, vanjskih stručnjaka, predstavnika međunarodne zajednice i osoba, koje mogu konstruktivno pridonijeti kvalitetnoj izradi strategije. Pri tome važnu ulogu ima i transparentnost procesa.

5. TRAJANJE I VREMENSKI PLAN

Izrada Strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine je veoma složen proces, čije kvalitetno provođenje je između ostalog uvjetovano i realno postavljenim vremenskim okvirom. Imajući u vidu da se ovdje radi o dokumentu koji ima međudisciplinarni karakter, potrebno je osigurati realan vremenski prostor za provođenje svih elementa koji su ovim procesom predviđeni.

Tabela br. 2: *Vremenski plan izrade Strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine*

R.br.	Aktivnost	Period implementacije (mjesec)											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Uspostavljanje glavnog tima	X											
2	Formiranje radne grupe	X											
3	Formiranje partnerske grupe	X	X										
4	Formiranje fokus grupa	X	X										
5	Formiranje međudisciplinarnе fokus grupe	X	X										
6	Socio ekonomska analiza		X	X	X								
7	SWOT analiza				X	X	X						
8	Identifikacija strateških ciljeva						X	X					
9	Izrada prioriteta i mjera							X	X	X			
10	Izrada nacrtа Strategije ruralnog razvoja									X	X	X	
11	Uvrštavanje komentara i primjedbi											X	X
12	Usvajanje Strategije ruralnog razvoja												X

ZAKLJUČAK

Dokument «Osnove strategije ruralnog razvoja Federacije BiH» pružio je osnovne elemente koje buduća strategija ruralnog razvoja Federacije BiH treba sadržavati, nastojeći obuhvatiti osnovne opće podatke koji su od važnosti za buduće nositelje u procesu izrade strategije, dati presjek trenutnog stanja u sektoru, te jasnije definirati očekivanja na koja strategija ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine treba odgovoriti.

S obzirom na takvu namjenu, dokument predstavlja spoj nekoliko različitih nivoa: od očekivanja koja se tiču javnih politika iz oblasti ruralnog razvoja, preko pojašnjenja koja se odnose na učešće i nivo učešća aktera iz različitih oblasti od važnosti za sveobuhvatnu sliku ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine, do vrlo tehnički orijentiranih preporuka samog pristupa procesu izrade strategije.

Prihvatajući činjenicu da će sama izrada strategije predstavljati vrlo zahtjevan zadatak uslijed kompleksnosti samog zadatka izrade strategije za sektor koji uključuje različite nivoe i strukture vlasti, te potrebe da se već tokom izrade proces uskladi s očekivanom strategijom ruralnog razvoja na nivou cijele države Bosne i Hercegovine, od nositelja zadatka će se očekivati da se tokom rada na strategiji što je više moguće orijentira ka stvarno mogućim intervencijama u planiranom periodu i da što je više moguće praktične smjernice i preporuke koje će objektivno moći biti realizirane u praksi.

Oslanjajući se na predložene i usvojene pravce ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine u kontekstu europskih integracija, strategija istovremeno treba uzeti u obzir i postojeće aktivnosti i mjere koje provodi Federalno ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, nastojeći ih unaprijediti i predložiti pojednostavljuvanje procedura i mjera koje će polučiti vidljivije rezultate na terenu i doprinijeti kreiranju praktičnih programa implementacije na nivou Federacije Bosne i Hercegovine.

Napominjemo da se prilikom izrade dokumenta «Osnova strategije ruralnog razvoja Federacije BiH» rukovodilo prvenstveno interesima i prioritetima Federalnog ministarstva poljoprivrede,

vodoprivrede i šumarstva, s obzirom da je ono i ministarstvo koje je iskazalo interes za izradom strategije ruralnog razvoja kao i da, s obzirom na svoj specifičan mandat i očekivane mjere potpore ruralnom razvoju najavljene preko EU fondova ipak fokus stavljaju na razvoj sektora poljoprivrede i prehrane. Dodatni i neizostavni elementi ruralnog razvoja biće naznačeni u samoj strategiji i dodatno razvijani u neposrednoj budućnosti, sukladno osnaženim kompetencijama bosanskohercegovačkih institucija i ispunjavanju kriterija za pristup dodatnim komponentama koje se bave pratećom infrastrukturom ruralnog razvoja.

Bez obzira na činjenicu da je za potrebe izrade ovog dokumenta prioritet stavljen na gore pomenute oblasti, potrebno je imati na umu da aspekte ruralnog razvoja treba integrirati u strategije i politike provođenja za niz drugih oblasti, o čemu treba informirati i nositelje aktivnosti izrade strategija za te oblasti. Umjesto da se pristupu izrade strategije ruralnog razvoja pristupa nastojeći identificirati i predstaviti svaki i najsitniji element ruralnog razvoja i svega što on predstavlja, potrebno je strategijom preporučiti da se u procesima strateških planiranja u ostalim oblastima ruralni razvoj odnosno razvoj ruralnih područja tretira kao zaseban aspekt svake od tih strategija, te da mu se kao takvom dodijeli poseban status i prioritet. Kritičkim pristupom već postojećim strateškim dokumentima koji mogu biti od koristi za razvoj strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine, te relevantnim operativnim nivoima na svim razinama koji mogu poslužiti kao izvor informacija i preporuka za različite aspekte ruralnog razvoja, nositelji tehničkog procesa izrade strategije trebaju omogućiti maksimalno korištenje već identificiranih preporuka i mjera, prethodno provjerivši da li je oko istih postignuta potrebna suglasnost struke i javnih politika.

Cilj strukturiranja «Osnova strategije ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine» kao dokumenta izrazito praktične naravi bio je da se i na taj način da preporuka da se prilikom izrade strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine vodi računa upravo o tome da se pokuša napraviti kvalitativni pomak u odnosu na dosad provedene procese planiranja i izrade dokumenata strateškog profila, te da se namjesto globalnih i često ispraznih floskula i nabranja svih mogućih pravaca razvoja identificiraju konkretni i adekvatni prioriteti i smjernice koje će omogućiti usmjeravanje, provođenje i praćenje uspješnosti primjenjive i uspješne strategije ruralnog razvoja Federacije Bosne i Hercegovine.

U konačnici, ne zanemarujući politički aspekt i problematiku neujednačenosti dinamike strateškog planiranja u oblasti ruralnog razvoja na entitetskim nivoima i na nivou države Bosne i Hercegovine, tokom izrade strategije je nužno otvoriti stalni proces konsultacija s ključnim akterima ruralnog razvoja na nivou Bosne i Hercegovine i omogućiti stalni protok informacija o statusu i promjenama statusa svih osnovnih aspekata ruralnog razvoja u BiH. Konačne rezultate same strategije, po njenom usvajanju, potrebno je široko promovirati, te strategiju promovirati na svim nivoima vlasti – na lokalnoj, kantonalnoj, regionalnoj i međuentitetskoj razini, nastojeći dijeljenjem informacija doprinijeti ostvarivanju kompatibilnosti postojećih strategija do konačne izrade državne strategije koja će Bosni i Hercegovini omogućiti neometan i siguran proces ruralnog razvoja u skladu s preporukama, standardima i zahtjevima EU.

 PLOD